Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... гарана. | № 69 (18392) | 1990 оной мартын 24, суббото | Сэн 3 мүн.

...ХЭЖЭЛТЫН ...АМААР

И. Завьялов, Ф. Житихина, Н. Баирова, Т. Тарбаев, Н. Фролов болон бусадай туйлаһан амжалтаар предприятиин коллектив омогорхожо байдаг.

Манай фабрикын коллектив 500 хүнһөө бүридэнхэй. Эдэнэй дунда дүршэл шадабаритай, алтан гартай хүнүүд захаһаа олон ааб даа.

Фабрикын хүдэлмэришэдэй дунда хүмүүжүүлгын, ойлгуулламжын хүдэлмэри аша үрэтэйгөөр ябуулжа, хүн бүхэнэй арга шадабарие дүүрэнээр элсүүлхэ талаар партийна, профсоюзай, комсомолой органзацинууд горитой ехэ хүдэлмэри ябуулаа. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай коллектив шубуудай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ зорилготойгоор һайн үүлтэрэй тахяануудые үсхэбэрилжэ захалаа. Энээнэй ашаар шубуушаднай жэл бүри үндэгэ олоор суглуулна. Жэшээлбэл, 1981 ондо тахяа бүхэнһөө 224,5 үндэгэ абаһан һаа, 1985 ондо 231,7 үндэгэ суглуулаа. Тиихэдэ зарим түрүү бригаданууд тахяа бүхэнһөө жэлдээ 260 гаран үндэгэ абана.

Манай фабрикын түүхын үнгэрһэн багахан хугасаа соо алдар суута хуудаһан яһала бии байха. Жэшээлбэл, коллективнай Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ шалгаржа, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугаар гурба дахин шагнагдаа юм. Тиихэдэ Бүхэроссин социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан тугта табан удаа хүртэһэн байха. Мүн республикын, районой, һалбари хоорондын мүрысөөндэ эрхимлэжэ абаһан дамжуулгын Улаан туг, вымпелнүүдынь захагүй олон даа. Энэмнай бүхы коллективэймнай хүсэл оролдоогоор шэрээгдэһэн амжалта — түүхымнай хуудаһан мүн.

Үндэгэ болон шубуунай мяха үйлэдбэрилхэ талаар тон томо предприятинуудай нэгэн болохо манай фабрикада мүнөө 300 мянган үндэгэлхэ тахяа үсхэбэрилэгдэнэ. Нёдондо шубуушаднай тахяа бүхэнһөө 251,7 үндэгэ суглуулаа. Бүхыдөө энэ хугасаа соо 10,1 миллион түхэригэй продукци худалдажа, 2 миллион 874 мянган түхэригэй олзо оруулаа юм.

Оршон тойронхи байгаалияа бузарлангүй, аршалан хамгаалха талаар ехэ ажал хэгдэнэ. Бүри 15 жэлэй саада тээ шубуунай аргал оньһон аргаар хатаажа, малай тэжээлдэ хэрэглэхээр бэлдэдэг болоо һэмди. Мүн предприятидамнай мяха-яһанай гурил гаргаха цех хүдэлгэгдэжэ захалхань. Мүн үндэгэнэй гурил гаргаха үйлэдбэримнай үргэдхэгдэнэ. Тусхайлбал, манай фабрика үлөөдэһэгүйгөөр продукци үйлэдбэрилхэ шэнэ технологи үргэнөөр нэбтэрүүлжэ захалаа. Тобшолбол, үнгэрһэн 25 жэлэй хэмжээтэй харгымнай буртаг, бэрхэшээлгүй, елүүртэл арюухан байгаагүйл даа.

Т. МАРХАЕВА,
Улаан-Үдын шубуунай фабрикын ахамад зоотехник.

Загарайн районой Үнэгэтэйн совхозой һаалишадай дунда үнгэрһэн жэлдэ үндэр һү һаам туйлагшадай дунда залуу һаалишан Л. Л. Лобачева ороно. Тэрэ үнеэн бүриһөө 4006 килограмм һү һааһан байна. Лидия Логантьевна республикын дүрбэн мянгатанай клубай эгээл залуу гэшүүн болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: һаалишан Л. Л. Лобачева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЖЭШЭЭ ХАРУУЛҺААР

М. Д. Гармаева ажал хэрэгээрээ яһала суутай болонхой хүн гээшэ. Амжалтата ажалайнгаа түлөө тэрэ гүрэн түрын үндэр шагналнуудта хүртэһэн габьятай. Марта Данзановна Ажалай Алдар солын гурбан шатын орденуудта республика соогоо эгээл түрүүн хүртэһэн малшан болоно.

Арбан хоёрдохи табан жэлэй туршада Зэдын районой «Мир» колхозой суута һаалишан һү һааха талаар район соогоо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ ходо түрүүлжэ ябаа. Жэшээлхэдэ, тэрэ нёдондо жэлэй дүнгөөр үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3359 килограмм һү абажа, амжаһан габьятай. Нүхэр Гармаева энэшье жэлдэ амжалтатай хүдэлжэ ябана. Жэлэй эхинһээ хойшо Марта Данзановна түсэбэй ёһоор 125 центнерэй орондо 161 центнер һү һааһан гэхэ гү, али даабарияа 28 центнерээр үлүүлһэн байна. Үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 536 килограмм һү абаа.

М. ДАГБАЕВА.

Байгша оной түрүүшын кварталай үшөө нэгэ арбан хоног үнгэршэбэ. Тиин энэ хугасаа соо республикымнай һаалишад үнеэдэйнгээ һү шэмые хоногой 100 граммаар нэмээжэ, бүхыдөө 56882 центнер продукци үйлэдбэрилбэ. Мүнөө малай үбэлжэлгэ шиидхэхы шатадаа ороод байна ха юм. Тиимэһээ һаалиин фермэнүүдтэ намарайхидал тэжээл элбэг бэшэ ааб даа. Бии байгаа үбһэ, силос, болон бусад тэжээлынь үдэрһөө үдэртэ хорожо, һү ехээр һааха арга боломжошье олохонь хүндэхэн боложо байна. Тиин республикымнай диилэнхи районуудай һаалишад гэхэ гү, али байгша ондо үнеэн бүриһөө 2500 килограммһаа багa бэшэ һү абахаар мүрысөөндэ оролсогшоднай эдэ үдэрнүүдтэ бии байгаа тэжээлээ ашагтайгаар гаргашалхые оролдоно. Тусхайлбал, тэжээлэй кухни, цехүүдые һаадгүйгөөр хүдэлгэжэ, үнеэдээ шанаржуулагдаһан тэжээлээр таһалдуулангүй хангана ха юм. Эгээл тиимэһээ һүүлэй дүнгөөр Сэлэнгын районой ажахынуудта үнеэдэйнь һү шэмэ үнгэрһэн арбан хоногойхиһоо сүүдхын 500 граммаар, Хориин райондо 400, Хурамхаанай, Баунтын, Баргажанай, Хэжэнгын районуудта 300 граммаар нэмээгдэ. Хэрбээ нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулбал, үнеэн бүхэнэй һү шэмэ Баргажанай райондо горитойгоор дээшэлээ гэхэ гү, али 1,5 килограммаар нэмээд байна. Тиихэдэ Хориин райондо 900, Хурамхаанай райондо 800 граммаар дээшэлбэ. Тиин гэһээ олон район нёдондоной хиһоо үнеэдэйнгээ һү шэмые доошолуулаа. Буряадай агропромсоюзай мэргэжэлтэдэй суглуулжа согсолһон тоо, мэдээнүүдые зэргэсүүлэн харахада, Ивалгын райондо үнеэдэйнь һү шэмэ 1,2 килограммаар, Түнхэнэй районой ажахынуудта 1100, Захааминай, Хяагтын районуудта 700 граммаар доошолоо.

Мүнөө үнеэдэй олоороо тугаллаха хаһа дүүрэнтэжэ, һү шэмынь дээшэлхэ үе түлэг хүрэжэ ерээд байна. Тугаллаһан үнеэдээ саг дарыдань шанартай һайн тэжээлээр гүйсэд хангаһан ажахы, фермэнүүдтэ сагаан эдеэн элбэг ехээр абтана гэхэдэ алдуугүй.

Даб дээрээ хабарай хүйтэн һалхигүй яһала дулаанаар орожо байгаашье һаа, бэлшээриин ногооной гаратар байгаалиин сагай уларилай үшөө ямараар хубилхань мэдэгдэнэгүй. Тиимэһээ нэн түрүүн тэжээлээ гамтайгаар, ашагтайгаар гэхэ гү, али заабол шанаржуулжа гаргашалха зорилго табигдана бшуу.

1990 ондо үнеэн бүриһөө 2500 килограмм һү һаахын түлөө!

1990 ОНОЙ МАРТЫН 20-ной МЭДЭЭН

Районууд	һаагдаһан һүн (килограммаар): Жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө	Нёдондонойхитой сасуулхада (+) ба (−)	Үнеэн бүриһөө сүүдхэдэ	Жэлэй эхинһээ хойшо бүхыдөө һаагдаһан һүн нёдондонойхитой сасуулхада (центнерээр) (+) ба (−)
Хойто-Байгалай	617	—35	8,4	—94
Прибайкалиин	594	+33	8,3	+1036
Тарбагатайн*	581	+41	7,4	+2145
Ивалгын	575	—26	7,2	—1053
Кабанскын	562	+12	7,7	+ 944
Сэлэнгын	546	+101	7,8	+3296
Мухар-Шэбэрэй	544	+55	7,3	+3393
Зэдын	522	+19	6,4	—2303
Хориин	517	+69	7,0	+2314
Загарайн	496	+43	6,8	+2145
Түнхэнэй	490	—47	6,6	—2409
Хурамхаанай	482	+70	7,0	+1845
Бэшүүрэй	471	+21	6,4	+ 928
Яруунын	443	+70	6,1	+3779
Захааминай	440	+37	4,9	+ 981
Баунтын	401	—35	6,1	— 177
Баргажанай	394	+69	6,1	+2684
Хяагтын	386	—57	5,3	+4365
Хэжэнгын	337	+15	4,8	+ 63
Ахын	174	+60	2,3	+ 324
Республика бүхыдөө	494	+25	6,7	+24203

* —тоосоогүй, тоо, баримтануудынь урдынхяар үгтэбэ.

1990 ОНОЙ МАРТЫН 18-да ДАХИНАА ДУУГАА ҮГЭЛГЫН ҮЕДЭ БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДЫЕ ҺУНГАЛТЫН ДҮНГҮҮД ТУХАЙ БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ҮНГЭРГЭХЭ ТҮБЭЙ ҺУНГУУЛИИН КОМИССИИН МЭДЭЭСЭЛ

Дахинаа дуугаа үгэлгын үедэ Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые һунгалгын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссинуудһаа абтаһан протоколнуудые хаража үзэхэдөө, Түбэй һунгуулиин комисси иигэжэ мэдээсэнэ:

«Буряадай АССР-эй Арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин 52-дохи статьятай зохилдуулан, 1990 оной мартын 18-да һунгуулиин 73 округто дахинаа дуугаа үгэлгэ үнгэргэгдэһэн байгаа.

281.027 хүн һунгагшадай списогүүдтэ оруулагдажа, 213.249 һунгагшад гэхэ гү, али 75,88 процентнь дуугаа үгэлгэдэ хабаадаба.

Дахинаа дуугаа үгэһэнэй ашаар дурсагдаһан эдэ округуудта Буряадай АССР-эй 72 арадай депутат һунгагдаа.

Һунгуулиин Аршаанай 11-дэхи округто һунгалта тухай Хуулие хазагайруулһанһаа уламжалан, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта үнэнтэ бэшэ гэжэ тоологдобо.

Һунгалта тухай Хуулиин 49-дэхи, 52-дохи статьянуудай үндэһөөр Түбэй һунгуулиин комисси дахинаа дуугаа үгэлгын үедэ һунгагдаһан Буряадай АССР-эй бүхы арадай депутадуудые бүридхэлдэ абаа.

Һунгагдаһан депутадуудай тоодо 10 гэхэ гү, али 13,8 процентнь эхэнэрнүүд, 62 гэхэ гү, али 86,1 процентнь эрэшүүл, 9 гэхэ гү, али 12,33 процентнь хүдэлмэришэд, 2 гэхэ гү, али 2,78 процентнь колхознигууд ороно.

Бүхыдөө хүдэлмэришэд болон колхознигууд 11 гэхэ гү, али 15,27 процентнь болоно. Депутадуудай дунда 54 гэхэ гү, али 75,0 процентнь КПСС-эй гэшүүд болон гэшүүндэ кандидадууд, 18 гэхэ гү, али 25,0 процентнь партийнабэшэ хүнүүд, тэрэ тоодо 2 гэхэ гү, али 2,78 процентнь ВЛКСМ-эй гэшүүд юм.

Республика дотор ажаһуудаг 8 үндэһэ яһанай эрхэтэд Буряадай АССР-эй арадай депутадуудаар һунгагдаа.

1990 оной мартын 18-да дахинаа дуугаа үгэлгын үедэ һунгагдаһан Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай список толилогдоо.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ҮНГЭРГЭХЭ ТҮБЭЙ ҺУНГУУЛИИН КОМИССИ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ҮНГЭРГЭХЭ ТҮБЭЙ ҺУНГУУЛИИН КОМИССИИН ТОГТООЛ

ҺУНГУУЛИИН АРШААНАЙ 11-дэхи ОКРУГҺОО БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДЫЕ ҺУНГАХА ТАЛААР ДАХИНАА ДУУГАА ҮГЭЛГЫЕ ҮНГЭРГЭХЭ ТУХАЙ

Һунгуулиин Аршаанай 11-дэхи округһоо Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат Г. А. Перфильевэй мэдүүлгые, мүн шалгалтын материалнуудые хаража үзөөд, тэрэнэй буруушаалга үндэһэ баримтатай байна гэжэ Түбэй һунгуулиин комисси тогтообо. Мартын 4-дэ, һунгалтын үдэр тус округһоо һунгагдахаар зүбшөөлгэ үгэһэн Буряадай АССР-эй арадай депутадта гурбан кандидадай дундаһаа Ю. К. Топский, Г. А. Перфильев гэгшэд һунгагшадай эгээл олон дуу абаһан байба. Теэд окружной һунгуулиин комисси эндүүржэ, мартын 18-да дахин дуугаа үгэхэ һунгуулиин бюллетеньдэ һунгагшадай эгээл олон дуу абаһан Г. А. Перфильевэй орондо И. Ф. Федоровые оруулһан байба. Энэнь Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай Хуулие бүдүүлигээр эбдэһэн ябадал болоно.

Тиин участково һунгуулиин комиссинууд заһагдаһан һунгуулиин бюллетеньнүүдээр дахин дуугаа үгэлгые эмхидхэһэн, харин окружной һунгуулиин комисси тус округоор үнгэргэгдэһэн һунгалтын дүнгүүдые баталһан байгаа.

«Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин 21-дэхи статьяе хүтэлбэри болгон, 48-дахи статьягай үндэһөөр Түбэй һунгуулиин комисси иигэжэ тогтообо:

1. Һунгалтын үедэ «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин эбдэгдэһэн дээрэһээ 1990 оной мартын 18-да һунгуулиин Аршаанай 11-дэхи округоор дахин дуугаа үгэлгын талаар Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссиин шиидхэбэрие болюулха. Тус округоор үнгэргэгдэһэн һунгалтын дүнгүүдые үнэнтэ бэшэ гэжэ тоолохо.

2. Һунгуулиин Аршаанай 11-дэхи округто 1990 оной апрелиин 8-да һунгуулиин тэрэл участогуудта, хамтын һунгалта үнгэргэхын тулада табигдаһан һунгагшадай списогүүдээр дахин дуугаа үгэлгые үнгэргэхэ.

3. Окружной болон участково һунгуулиин комиссинуудта тэрэл бүридэлөөрөө дахин дуугаа үгэлгые үнгэргэхэ гэжэ даалгаха.

Түбэй һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ **А. БАРДОНОВ.**

Түбэй һунгуулиин комиссиин секретарь **С. ОЧИРОВ.**

...АССР-эй Верховно ...едэй Президиумдэ

...туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһанайн... үндэр дүнгүүдые туйлаһанайнгаа түлөө Бу... Верховно Соведэй Президиумэй Указаар ...шубуунай фабрикын автомашинын жолоошон ... Черватюк «Буряадай АССР-эй транспортын ...рилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэ...

* * *

...үйлэдбэрие хүгжөөлгэдэ габьятай байһа... туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһа... Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиу... Улаан-Үдын шубуунай фабрикын удаадахи хү... хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдобо гэбэл:

«...АДАЙ АССР-эй ГАБЬЯАТА ЗООТЕХНИК»
...тьяна Николаевнада — ахамад зоотехник.

«...АССР-эй ГАБЬЯАТА ВЕТЕРИНАРНА ВРАЧ»
...терина Емельяновнада — ахалагша ветеринар-...

«...АССР-эй ГАБЬЯАТА МАЛШАН»
... Галина Степановнада — шубуушан-оператор.

* * *

...туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһанайнь ...Үдын шубуунай фабрикын удаадахи хүдэлмэри... Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум ...грамотаар шагнаба:
... Евгения Ефимовнае — ахамад бухгалтер,
... Лидия Ивановнае — шубуушан,
... Александровнае — профкомой түрүүлэгшэ,
... Саламонида Дмитриевнае — шубуушан.

...хүгжөөлгэдэ, орооһото ургамалнуудай үндэр баян ...сортнуудые бии болгохо хэрэгтэ ехэ хубитаяа ...түлөө ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Бу... ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай селек...һэ хүрэнгын лабораториин ахалагша научна ... Анна Геннадьевна Дубровскае Буряадай ... Соведэй Президиум Хүндэлэлэй грамотаар

СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

ЕРЭЭДҮЙН ФЕДЕРАЦИИН ТҮХЭЛ ШЭНЖЭ

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй мартын 22-ой үглөөнэй заседани дээрэ «Союзна договорые шэнэдхэхэ, ССР Союзай ба союзна республиканудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амяарлаха тухай» Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлгээ үргэлжэлүүлһэн байгаа.

Орёо хурса үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдэй үедэ энэ документын нэрэ нилээд хубилгагдаа. Гансал стилистикын талаһаа бэшэ. Энэ проект союзна договорые шэнэдхэлгэдэ бодото хандасануудые үгэжэ, тэрэнэй юридическэ үндэһэ һуури болоно гэжэ баталһан депутадуудай һанамжанууд хараада абтаба. Хуулиин нэрэ соо автономито республиканууд, эмхидэлнүүд хараада абтанагүй гэжэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлэб. Союзна договорой үндэһэ һуури дээрэ ССР Союзай болон Федерациин субъектнүүдэй эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амяарлаха тухай хуулиин проект гэжэ энэ документые нэрлэхэ дурадхал оруулагдаба.

Жаяг журам сахиха уряанууд бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Энэ хуулиин проектые зүбшэн хэлсэхэ үедэ зал соо сүлөө һууринууд үгы шахуу байба. Дахинаа бүридхэл хэхэдэнь, дуугаа үгэлгые баталха эрхэтэй депутадууд бии байгаа. Энээнэй һүүлээр, депутадууд олонхиин дуугаар зүбшэн хэлсэгдэһэн хоёр документые түрүүшын уншалгаар баталан абаба.

Палатын түрүүлэгшын орлогшо **Б. И. Олейник** үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдые согсолоод, парламентаринарай асуудалнуудта харюусаба. Гэбэшье энэ хуулиин проект тушаа дуугаа үгэлгэ үнгэргэгдэбэгүй. Юундэб гэхэдэ, олон депутадууд үгы байгаа. Тиихэдэнь депутадууд «Эрхэтэдэй национальна адли тэгшэ эрхэдэ хамааралсаһанай, ССР Союзай газар дээрэхи нэгэдэлые хүсөөрөө хазагайруулһанай түлөө харюусалгые шангадхаха тухай» СССР-эй Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэбэ.

Үдэһөө хойшо Союзай Соведэй депутадууд эндэ суглараһан байгаа. «Союзна договорые шэнэдхэхэ, ССР Союзай ба союзна республиканудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амяарлаха тухай» Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэжэ захалаа.

Олохон шэнжэ шанараараа зүбшэн хэлсэлгэ үглөөнэй заседанида адлирхуу байгаа. Федеративна гүрэнэй байгуулагдажа байһан дээрэһээ энэ хуулиин проектын гол бодомжо үндэһэлнэ гэжэ онсолон тэмдэглэгдээ. Энэмнай элдэб үндэһэ яһатадай юрэ ниилэн нэгэдэлгэ бэшэ, харин нэгэн бүхэли байгуулалта болоно.

Республикануудай бэеэ дааһан байдал тухай һануулхадаа, али бүхы талаараа онсо өөрсэ бэеэ дааһан байдал гээшэ гэһэн һанал бодолдо анхарал хандуулагдаһан байгаа. Мүнөө үеын дэлхэй дээрэ гүрэнүүдэй бии байлгын түхэл шэнжэ иимэ юумэ хараалнагүй. Республикын өөрынгөө эрхэнүүдэй зарим хубиие, юрэнхы аша туһые хамгаалдаг ехэ эмхидэлдэ түлөөлхэдөө, зарим тэды бэеэ дааһан байдал тухай хэлэгдэнэ гээшэ гэжэ заседани дээрэ тэмдэглэгдээ.

Сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

(ТАСС).

ЛИТВАГАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ В. В. ЛАНДСБЕРГИСТЭ

Хилын харуулай сэрэгүүдэй болон зарим хубяар дотоодын хэрэгүүдэй органуудай ажал ябуулгые һэлгэхэ уялгатай хизаар нютагаа хамгаалгын эмхи гэдэгтэ һайн дуратадые бэшэхэ хэрэг республикын газар дээрэ бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ Литвагай ССР-һээ ороһон мэдээсэл элирхэйлэн гэршэлнэ.

Эдэ болон тэдээндэ адлирхуу бүридэлнүүдые байгуулха талаар шэглүүлэгдэһэн бүхы ябуулгануудые болюулхын тула хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абахые дурадханаб. Энээнэй бэелүүлэгдэжэ байһан тухай хоёр үдэрэй туршада мэдээсэхые гуйнаб.

Литвагай ССР-эй Верховно Соведэй сессиин зүблэхэ зүйлдэ оруулагдаһан «Гүрэндэ зүрюу харша уряануудые гаргаһанай түлөө уголовно харюусалга тухай» Хуулиин проектые баталан абалга хүсэндэнь оруулагдахагүй байна гэһэн ушарта танай анхарал мүн лэ хандуулха байнаб. Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй гэмтэ ябадалнуудай түлөө харюусалга тогтоохо гээшэ имагтал ССР Союзай эрхэ мэдэлдэ табигдаха ёһотой.

Совет Социалис Республиканудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

ТАСС-ай МЭДҮҮЛГЭ

«Литвагай ССР-эй газар дээрэ совет эрхэтэдэй эрхэнүүдые хангаха, ССР Союзай бэеэ дааһан байдалые хамгаалха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Президент нүхэр М. С. Горбачевой байгша оной мартын 21-дэ абаһан Указые, СССР-эй правительствын байгша оной мартын 20-до хэһэн Мэдүүлгэ соохи даалгабаринуудые бэелүүлэн, СССР-эй КГБ-гэй хилын харуулай сэрэгүүд Литвагай ССР-эй газар дээгүүр гарадаг Гүрэнэй хилын заставануудые, бусад подразделенинүүдые бэхижүүлбэ. Гүрэнэй хилэ дээгүүр хүнүүдые, ашаа гаргалгын гуримые шангадхахадань, тамуужанай эмхи зургаануудта хилын харуулшад туһална. Республикын газар дээрэһээ совет эрхэтэдэй хариин оронуудта ошолгын хойноһоо шалгалта шангадхагдаа. Гадаадын оронуудай эрхэтэдые Литва руу оруулалгые хизаарлаха хэмжээнүүд абтажа байна.

Эмхинүүд болон хүн зонһоо буу зэбсэгүүдые хуряажа абаха хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэнэ. Абтаһан буунууд сэрэгэй частьнуудта хадагалалгада тушаагдаха. Предприятинуудые, хүн зоной ажабайдал хангаха объектнүүдые, Игналинска атомна электростанциие хамгаалга шангадхагдажа байна.

Профсоюзуудай хүдэлөөе үндэһөөрнь шэнэдхэхэ

Россин бэеэ дааһан байдалтай профсоюзуудай федерациие байгуулга республикын ажалшадай аша туһые эгээл ашаг үрэ ехэтэйгээр хамгаалха байна. Гэбэшье энээнэй тула ниитын шэнэ эмхидэл зандаран зонхилолгын байгуулалтын дутуу дунданууднһаа сүлөө байха ёһотой гэжэ мартын 22-то Кремлиин Ехэ ордон соо хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн РСФСР-эй профсоюзуудай учредительнэ съездэ хабаадагшад мэдүүлбэ.

Ниитэ республиканска профсоюзай түбые байгуулгын элдэб асуудалнуудые, тэрэниие эмхидхэлгын гол ёһонуудые, бодото зорилгонуудые делегадууд хаража үзөө. Съездын хүдэлмэриин хоёр үдэр ондо ондоо һанал бодолнуудые үүдхэбэ. Түрүүшын үдэр —17, харин энэ үдэр гушаад хүн үгэ хэлээ. Гэбэшье орёо хурса, бүтэмжэтэй һайн үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн болобогүй. Олохон ушарта тоосоонууд, гоё гоё мэдүүлгэнүүд, имагтал нютагай тала баримталһан ажахын шэнжэтэй үгэнүүд соностоһон байгаа. Республикын профсоюзуудай хүдэлмэриие хубилган шэнэдхэлгын, тэдэнэй ажал ябуулгын тактика болон стратегиие дурадхаһан үгэнүүд онсо шэнжэтэй байһаараа шалгарба. Профсоюзуудай Кемеровскэ областной соведэй түрүүлэгшэ, СССР-эй арадай депутат В. И. Романов, Тюменскэ областиин «Сургутнефть» гэжэ газ олзоборилгын захиргаанай үрэмдэгшэ А. К. Бронников, СССР-эй Наукануудай академиин Электрохимиин институдай профкомой түрүүлэгшэ М. В. Козлов, «Уралмаш» нэгэдэлэй электромонтер, профсоюзай цеховой комитедэй түрүүлэгшэ А. В. Лукиных болон бусадай хэлэһэн үгэнүүд һонирхолтойгоор угтагдаа.

Ажахын ба хубаарилгын уялгануудһаа профсоюзуудые сүлөөлхэ шухала байһан тухай һанал бодол съезд дээрэ соностобо. Ушарынь юуб гэбэл, тэдэнэр ажалшадай үндэһэн эрхэнүүдые, аша туһые хамгаалгада, тэдэнэй һуудал байдалые һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые зохёон бэелүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулха уялгатай. Эд хэрэглэмжын дэлгүүрэй тэнсүүригүй, сааһан мүнгэнэй үнын унаад байһан эрхэ байдалда зарим бүлэг хүн зониие социальна талаһаань хамгаалха арга олгохо гээшэ тон шухала удха шанартай байна. Энэ орёо шухала асуудалые зүбшэн хэлсэхэдээ, съездэ хабаадагшад ерээдүйн профсоюзай түб Россин Федерациин правительстватай хөөрэлдөөнүүдые хэжэ, арад зоной һуудал байдалые һайжаруулха талаар шэглүүлэгдэһэн алхамуудые хамтаараа тодорхойлхо ёһотой. Социальна байдалые түгшүүридэ оруулжа болохо правительствын хэмжээнүүдтэ шанга харюу үгэхэ шухала байһан тухай профсоюзуудай Московско городской соведэй түрүүлэгшэ В. П. Щербаковой дурадхалые делегадууд дэмжэһэн байгаа. Олон арбаад миллион хүнүүдэй үгытэй ядуу байдалые хараада абангүй, экономикые хубилган шэнэдхэлгын үедэ юумэнэй сэнгүүдые дээшэлүүлгые хайша хэрэгээр хаража байха ёһогүйбди.

Профсоюзудай эрхэнүүд тухай хуулиие дары түргөөр баталан абаха шухала гэжэ медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй Россин республиканска комитедэй түрүүлэгшэ М. М. Кузьменко хэлэбэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр съездын делегадууд диилэнхи олонхиин дуугаар РСФСР-эй бэеэ дааһан байдалтай профсоюзуудай федерациие байгуулха шиидхэбэри баталан абаба.

(ТАСС).

КПСС-эй ЦК-гай Платформын проект

зүбшэн хэлсэнэбди

УСТАВТА ОРУУЛХЫЕ ДУРАДХАНАБ

КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1990 он) Пленум дээрэ партиин XXVIII съездын уламжлалдэ табигдаха КПСС-эй ЦК-гай Платформын проект зүбшэн хэлсэгдэжэ, бүгэдэ арадай анхаралда табигдаба гэзэшэ. Газетэ уншахада, платформын проект хүнүүдые ехээр һонирхуулһан, олон хүн энэ тухай өөрынгөө һанамжа хэлэжэ эхилбэ. Би хүушэн коммунист гэшэб. Олон хүтэлбэрилхы түшаалдашье хүдэлөөб, партиин райкомой аппарадташье олон жэл соо ажаллаһан байһаб. Тиимэһээ энэ документые ехэ анхаралтайгаар шудалааб. Гол түлэб тэрэниие дэмжэнэб. Гэбэшье хуби бүхэнөөрынь өөрын һанамжа хэлэхээр, дурадхалшье оруулхаяа ла. Зүгөөр би эдэ олон юумэндэ анхарангүй, партиин Устав тухай һанамжаяа хэлэхэ хүсэлтэйб. Мүнөө үедэ партиин шэнэ Уставай проект бэлэдхэгдэжэ байна гэлэшэ. Тиимэһээ минииишье һанамжа харадала абтаха ёһотой гэжэ найдаһаб.

Общество доторнай боложо байһан хубилган шэнэдхэлгэ партийна организацинуудай, партийна суглаануудай шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ коммунистнуудай харюусалга дээшэлүүлхые эрилтэ табина. Харин КПСС-эй Уставай 22-хи параграф харагты. «Хэрбээ партийна организациин гэшүүдэй гү, али һунгагдаһан делегадуудай хахадһаа дээшэ хубинь байгаа һаань, партийна суглаан, конференци, съезд шиидхэбэринүүдые абаха эрхэтэй» гээд бэшэгдэнхэй. Үнэн дээрэ бодото ажабайдалда юун болоноб? Партиин бүхы гэшүүдэй хахадһаа тээ олонойнь суглараа һаа, суглаан боложо, шиидхэбэри абтана. Харин эндэ байгаагүй коммунистнууд, илангаяа хүдөө нютагуудай малшад хажуу тээ үлэшэнэ. Удаань суглаан дээрэ юун тухай хэлсэгдэһэн, ямар шиидхэбэриин абтаһан тухай тэдээндэ мэдээсэнэгүй. Ушар иимэһээ суглаанай шиидхэбэриие бэелүүлгэ тухай тэдээнһээ асуухын аргагүй. Тиимэһээ энэ параграфые «Хэрбээ партийна организациин гэшүүдэй гү, али һунгагдаһан делегадуудай 2/3 хубинь байгаа һаань, суглаан, конференци, съезд шиидхэбэринүүдые абаха эрхэтэй» гээд бэшэхые дурадханаб.

Манайшье районно партийна организацида ондоо тээшье Уставай 14 параграф олон ушарта хазагайруулагдана. Нэгэ партийна организацида КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абтаад, элдэб шалтагаанаар ондоо тээшээ ошожо, ондоо партийна организациин бүридэлдэ ороходоо, нэгэ жэлэй кандидатска стаж гараха болзороо хүн гээнэ. Энээниие хараада абажа, ямар шалтагаанаар залуу коммунистын ондоо парторганизациин бүридэлдэ абтаһыень һайнаар элирүүлжэ, бүхы ябадалайнь зүб байгаа һаань, кандидатска стаж гараха болзорыень хоёр жэл болотор һунааха арга олгохо байгаа.

Энэ хадаа шэнэ хүнүүдые партида һайнаар шэлэжэ абаха арга боломжо үгэхэ һэн. Шэнэ ерэһэн хүниие багахан болзор соо мэдэхын аргагүй ха юм. Тиимэһээ тэрээндэ партийна даабари үгэжэ, хэрэг дээрэ шалгаха ёһотой. Энээндэ анхардаггүйһөө боложо, зарим кандидадууд энэ болзор соо партида абтанагүй. Үгышье һаа, партида орохо гэхэдэнь тэрээндэ зууршалга үгэхэ хүнүүд олдоногүй. Юуб гэхэдэ, кандидадые һайнаар мэдэхэгүй аад, харюусалга өөр дээрээ абаха партиин гэшүүн гү? гэбэ аб даа. Энээнһээ боложо, залуу хүн партида абтахын хүсэлгүй бшуу. Тиимэһээ энэ дурадхал оруулнаб.

Саешэнь гэхэдэ, партиина, шалгалтын комиссинуудай үүрэ дээшэлүүлхын тула эдэ хоёрые ниилүүлжэ, шалгалтын-ревизионно комисси болгоо һаа ямар юм? Тэрэниие партиина организациин суглаан дээрэ һунгаха байна. Тиихэдэ Уставай 49-дэхи параграф соо хэлэгдэһэн «партийна комиссиин түрүүлэгшые» гэһэн үгэнүүдые абажа хаяха. Харин 46-дахи параграфай хоёрдохи абзац «Окружной, городской, районно конференци комитедэй, шалгалтын-ревизионно комиссиин түрүүлэгшые...» гэжэ бэшэхэ. Мүнөө үедэ партиин шэнэ Уставай проект бэлэдхэгдэжэ байна.

Хэблэлдэ пенсионер-коммунистнууд тухай элдэб олон һанамжа хэлэгдэнэ. Үнэн дээрэ, олон пенсионернүүд суглаанда ябаха, түлбэри түлэхэ аргагүйдэнэ. Тиигээд энэ хүнүүд партиина организациин тааһа холбоогоо гэнэ ха юм. Иимэ хүнүүд Уставай ёһоор партиһаа гаргагдаха ёһотой. Нэгэ зариман иимэ хүнүүдые партийна түлбэри түлэлгэһөөнь сүлөөлжэ, партбиледэй орондо үнэмшэлгэ үгэхэ дурадхал оруулна. Нүгөө зариман партиин зэргэдэ 35 жэл соо ябаһан коммунистнуудта «КПСС-эй ветеран» гэһэн партбилет барюулхые дурадхана. «КПСС-эй Хүндэтэ гэшүүн» гэһэн нэрэ зэргэшье олгохо дурадхал бии.

Эдэ бүхы дурадхалнуудые би буруушаанаб. Юундэб гэхэдэ, бүхы коммунистнуудта бүхы наһан соонь табигдаһан эрилтэтэй нэгэл Устав хэрэгтэй. Жэшээнь, парторганизациин ажабайдалда хубитаяа оруулха шадалтай коммунистнуудта юундэ «Хүндэтэй» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдохо ёһотойб? Үнэмшэлгэ үгэхэ гэзэшэ партиһаа гаргаһантай адли гэхэ байнаб. «Партиин ветеран» гэһэн партбилет хэрэггүй. Минии һанахада, эндэ партийна стаж ехэ удха шанартай бэшэ. Бодото коммунист бүхы наһан соогоо партиин аша туһада хүдэлхэ, парторганизацида туһалха, залуушуулые хүмүүжүүлхэ уялгатай. Эдэ дурадхалнуудые мэдэрхэ болоо һаа, партиин Уставай 1-дэхи параграф соо хэлэгдэһые буруу болгохобди.

Уставай 10-дахи параграф соо «Коммунистын партиһаа гараха тухай мэдүүлгэ тэрэнэй бүридэлдэ байһан парторганизациин суглаан дээрэ зүбшэгдэжэ, гүйсэд шиидхэгдэхэ ёһотой» гэһэн ойлгосо оруулхые дурадханаб. Тиихэдэ 3-дахи параграф соо «КПСС-эй гэшүүн партиин, совет гүрэнэй политикэ дэмжэһэн элдэб хүдэлөөнүүдэй, неформалнуудай нэгэдэлнүүдэй хүдэлмэридэ хабаадаха эрхэтэй» гээд оруулха байна. Тэрэшэлэн партийна түлбэриие бага болгохо асуудал заатагүй харагдаха ёһотой.

П. ДЕМКИН,
КПСС-эй гэшүүн,
пенсионер.

РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫН ТООСООН: *зорилгонууд, арга боломжонууд*

НЮТАГАЙ ШЭНЖЭНҮҮДЫЕ ХАРААДА АБ[...]

Экономикодо хубилган шэнэдхэлгэ түйлагдаагүй байһаар. Гэбэшье ушар шалтагааниинь шэнжэлхые һэдэхэ бэшэ, харин мүнөө үедэ экономистнуудай, экономическа эрдэмэй хэды зэргэ хэрэгтэй болоод байһые нэн түрүүлэн тэмдэглэмээр ха. Энээнэй урда экономическа, урьһаламжын политикада түбэй хараадаа хандаха гурим тогтоогдоһон байгаа. Гэбэшье ажахын зарим шиидхэбэринүүдые абахадаа, өөһэдымнайшье гаргаһан алдуунууд яһала олон. Жэшээнь, Селенгинскын ЦКК бариһан, республикын үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэдөө, Улаан-Үдэ хотодо промышленна предприятинуудые илангаяа олоор бодхооһон ушарнай алдуутай гэжэ тооломоор юм.

Ажахын тоосоон хадаа гаргашаяа өөһэдөө тэхэрюулхэ, өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха гэһэн удхатай бшуу. Ондоогоор хэлэбэл, ажахын тоосооной гуримда оролго хадаа гарзатай байдалһаа гаража, гаргашаяа тэхэрюулхэ, эндэһээ дамжан өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангалгада оролго болоно бшуу.

Ажахын тоосооной ажал ябуулгын объектнүүд гэхэдэ, гүрэнэй, кооперативна, акционернэ ба бусадшье предприятинуудай ажалша коллективүүд, мүн дэлгүүртэ гаргахаар продукци бүтээжэ байһан эрхэтэд болоно. Ажахын тоосооной гуримые имагтал эд бараа, продукци бүтээн гаргагшадай хэрэглэхэдэнь аятай. Иимэл ушарһаа бүхэли һалбаринуудые (министерствэнүүдые) ажахын тоосоондо оруулха гэһэн һэдэлгэ бүтэмжэгүй байба ха юм.

Экономическа хубилган шэнэдхэлгэмнай бүхыдөө ажахын тоосоон гэзэшэ гэһэн һанамжа бии. Уламжалан үйлэдбэриин (заводской), һалбариин ба республикын ажахын тоосоон гэжэ хубаарилагдадаг болобо. Республиканудай экономическа ба социальна хүгжэлтын нэгэ жэгдэ бэшэ байһанһаа, һалбариин министерствэнүүдэй заабаринуудһаа хашарһанһаа боложо регионална ажахын тоосооё нэбтэрүүлхэ эрмэлзэл бии болоһон бшуу. Эд бараа гаргагшадай харилсаан дэлгүүрэй ёһоор тогтоогдохо аад, дээрэһээ бууһан заабаряар лэ гуримшуулагдадаг байгаа.

Социалис экономикые хүтэлбэрилгын гол ёһо — демократическа централизм хадаа захиргаанай централизм болгогдоһон байгаа. Эд бараа үйлэдбэрилһэн гаргаша хүлһэншэ хүдэлмэришэн мэтэ һэн. Үйлэдбэриин оньһон түхеэрэлгэнүүдтэ хайшаа хэрэг хандаха, гаргаһан продукциингаа шанарта, хэлсээнэй журамда бодотоор анхархагүй — иимэл байдал заншанхай бэлэй. Уламжалан ниитын ажалай гаргаша эсэсэйнь дүнгүүдһээнь үлүү дээгүүр болодог һэн. Дэлгүүрэй харилсаанай үгы байхада, хэрэглэгшэдэй, худалдан абагшадай бодото хэрэглэмжэ ёһотоор тоогдодоггүй бшуу.

Сибирьтэ ажаһуудаг хүн зоной ажабайдалай хэмжээн ороной европейскэ ба урда зүгэй районуудайхида орходоо доошоо гэжэ мэдээжэ. Сагай уларилшье эндэмнай нилээн шэрүүн ха юм. Зарим регионуудай байгаалиин баялиг ондоо тээшээ эльгээгдэжэ, тэндээ эд болгогдоно, нэмэри түлөөһэниинь тэндээл үлэнэ бшуу. Түүхэй эдээ ондоо тээшэнь эльгээгээд, өөһэдөө буйлуулдаггүй газарта техническэ дэбтэлтын урагшагүй байһаниинь ойлгосотой.

Өөһэдөө гаргашаа тэхэрюулхэ, өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха, өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ гэһэн удхатай ажахын тоосооной гол ёһонуудые нэрлэмээр. «Өөһэдөө» гэһэн үгэ экономическа бэеэ даанги байдал тэмдэглэнэ бшуу. Тиихэдээ экономическа ба социальна ажабайдалай олон тоото асуудалнуудые өөһэдтэнь шиидхэхэ арга олгоно.

Манай общество өөрынгөө гадаада талые үзэмжэтэй байлгахын тула жэлһээ жэлдэ нилээн ехэ мүнгэ зөөри гаргадаг байгаа. Мүнөө тобшолол хэхэдэмнай, хүтэлбэрилгэ хэмһээ үлүү түбһөө ябуулагдажа, нютаг нютагуудта зохёохы ёһоной үүсхэл һалгаагдаһан байгаа бшуу. Иимэ алдуу заһахын тула тааруу арга замууд заагдаба ха юм. Нэн түрүүн предприятинуудта (гүрэнэй предприяти тухай, коопераци тухай хуулинуудаар), удаань республиканудта (региональна ажахын тоосоогоор) бэеэ даанги байдал олгохо гэһэн шиидхэбэри абтаа. Гэбэшье орёо байдалһаа иигээд лэ гарашахабди гэжэ һаналтагүй. Түбһөө саг үргэлжэ дулдыдахаяа болёошье һаа, экономикын хүгжэлтэдэ тааруу, һаад үзүүлхэгүй арга боломжонууд байгуулагдаа гэхын аргагүй.

Эд зөөри бүтээн гаргагшад экономическа бэеэ даанги байдал шадамар бэрхээр хэрэглэхэ зуураа общественые амяараа бүлэгүүдээр таһалха ёһогүй. Бодото аюул гээшэ эндэһээл ерэжэ магад.

Хүсэ шадал ехэтэй регионуудай экономическа талаараа бэеэ даанги болоходонь аятай ха юм. Прибалтийска республиканудта энэ үүсхэлэй мүндэлһэниинь гайхалгүй. Территориальна гуримаар ажал хубаарилгын арга хэрэглэхэдэ, түүхэй эд эльгээдэг республиканудта ямаршье олзо үгэнэгүй. Харин энэ түүхэй эдыень буйлуулжа, эсэсэй продукци гаргадаг регионууд нилээн ехэ нэмэри олзо доход абана ха юм. Иимэ хоёр республикын харилсаае үнэ сэнгээр гуримшуулжа болохо гэһэн һанамжа бии, тиигэд үнэн дээрэ үнэ сэнгүүд богонихон саг соо ашаг үрэтэй байжа магад. Юуб гэбэл, эсэсэй продукциин үнэ сэнгые мүн лэ дээшэлүүлхэ гэһэн оролдолго гаргагдаха бшуу.

Эдэ бүгэдэһөө уламжалан регионуудай экономическа бэеэ даанги байдал хэрэгтэй гээшэ гү, гээд һанамжалмаар.

Энээнэй тулада нэн түрүүшээр эрдэмэй үндэһөөр хараа шэглэл зохёохо шухала.

Буряадай АССР-эй өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын ба өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангалгын хараа бодомжын проект хаража үзэе. Проекттэй дүтөөр танилсахадаа, авторнуудынь нилээн оролдоо гэжэ ойлгохоор. Прибалтийска республиканудай, Белоруссиин, Татаарай, Карельскэ АССР-нүүдэй, Свердловско областиин энэ талаар зохёон табиһан хараа бодомжонуудтай танилсаһан, ёһотоор сэгнэжэ, сасуулжа үзэһэн байна. Эстониин түлөөлэгшэдэй проект үндэһэ болгон абтаа.

Республикын дурсагдагша хараа бодомжын эгээл хүсэтэй зүйлынь гэхэдэ, региональна мүнгэ, зөөриин-урьһаламжын политика (4-дэхи ба 5-дахи хэһэгүүд) болоно. Эндэмнай республикын бюджет бүридхэлгэдэ ба хэрэглэлгэдэ эгээл шухаг хубилалтанууд хараалагданхай. Экономическа ажал ябуулгые һэргээлгэдэ банкнуудай үүргэ дээшэлүүлхэ, мүнгэ зөөриин эрьесэ гуримшуулха тухай онсолон заагданхай бшуу.

Тодорхойгоор шэнжэлэн үзэхэдэ, проектын авторнууд өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ, өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха гээшые тон үргэнөөр ойлгохые дурадхана. Хүн зоной һуудал байдалай хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ гээшэ проектын гол зорилгонь болоно гэжэ тэмдэглэе.

Манай һанамжаар, республикын социальна хүгжэлтэдэ хүдөө ажахы тон ехэ үүргэ дүүргэдэг гээшэ. Тиимэһээ энэ һалбариие региональна хараа бодомжын энэ проектдэ амяарынь хэһэг болгон үгэхэ хэрэгтэй байгаа. Хэрэглэгшэдэй дэлгүүрэй дүрбэнэй гурбан хубиие агропромышленна комплекс хангана ха юм. Гэхэһээ гадна экономикын ямаршье ёһоор өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ ба өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха гэһэн хараа бодомжо хадаа экономикые шахардуу байдалһаа гаргаха имагтал гол, ганса арга гэхын аргагүй.

Энээниие үндэһэлөөд үзэе. Бэеэ даанги байдалтай болохын тула хэдэн зүйл хэрэгтэй. Материальна талаараа хүсэ ехэтэй экономико, регион доторой ба регион хоорондын ажал хубаарилгын хүгжэнги гурим тон шухаг. Социальна талаһаа — хүн зоной социальна эдэбхиин хэмжээн бүри дээшээ байха ёһотой. Политическэ, гүйсэдхэхы, хиналтын засаг баригшад экономическа ба юридическэ талаар бэлэдхэлтэй, мэргэжэнги байха зэргэтэй.

Мүнөө үедэ манда иимэ юумэн бии гү? Регионална онсо шэнжэ хараадаа абангүй республика доторой экономическа хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлхын аргагүй. Буряадай онсо шэнжэ олон: географическа байгуулгань, байгаалиин эрхэ байдал, сагай уларил, хүн зоной ажабайдалай социальна нормативууд гээд абаһаар тоолое. Нээрээшье, ороной индустриальна ба соёлой түбүүдһээ хэр холо байнабибди, сагай уларил арадай ажахыда хэр зэргээр нүлөөлнэб гээд бодоод үзэе. Ажахы эрхилхэдэ, национальна гуримууд бии гү, минерально-түүхэй эдэй нөөсэ, ойн ажахын аграрна комплекснуудай ашаг үрэ хэр бэ, орон дотор ажал хубаарилгада регионой һуури ба үүргэ — эдэ бүгэдэ заатагүй хараада абтаха зэргэтэй.

Дурсагдагша хараа бодомжын проект дотор ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудта яагаад орохо, дадаха тухай гүйсэд хэлэгдэнэгүй. Гэхэ зуура дадалгын хаһада ехэ саг үгтөөгүй бшуу.

Мүнөө үедэ общественна ажалай эдэбхи эрид дээшэлүүлхэ зорилго табигдана. Эд зөөри үйлэдбэрилэгшэдэй эдэбхи дээ-

Хэрэгтэй даа. Юрэнхыдөө энэмнай ороной экономикые эдэбхижүүлгын шиидхэхы арга гээд тэмдэглэе. Демократическа централизмые яагаад бэелүүлхэ тухай бодохо ёһотойбди.

һалбариин урагшаа дабшаха замда хүдөө ажахын бирагүй байдал һаад хэнэ.

Экономическа бэеэ даанги байдалда оролго гэхэ гү, али авторнуудайнь нэрлэһэнэй

БЭЛЭДХЭЛ ХЭРЭГТЭЙ

Манай нэгэдэлэй томо подразделенинүүд соохоо «Жилгражданстрой» трестын коллектив илангаяа тогтууритай һайнаар хүдэлнэ. Трестын начальник А. Ф. Абрамовай хүтэлбэри доро эндэхи бүхы управленинүүд ажалай түрүү онол аргануудые бэеэ даангяар нэбтэрүүлнэ. Онсолбол, хоёр жэлэй саана арендэ подрядта орохо тухай дурадхалай оруулагдахада, эдэнэр саг дары зүбшөөгөөгүй, бодото бэлэдхэлгүй байһанаа ойлгоо һэн. Мүнөө өөһэдын эдэбхи үүсхэлээр түрүү энэ гурим нэбтэрүүлээ.

Трестын барилга-хабсаралгын 1-дэхи, 4-дэхи управленинүүд (начальнигуудынь В. В. Рудаков, В. Ф. Иванов) илангаяа орёо объектнүүдые һайн шанартайгаар бодходог юм.

3-дахи СМУ-е А. Н. Шобогоров ударидадаг юм. Энэ хүмнай бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ, зохёохы ульһатай инженер мүн. Һүүлэй үедэ дүршэл шадабаряа бүри хурсадхаа гээд тэмдэглэмээр.

Гэхэ зуура проектно-барилгын «Бурятгражданстрой» нэгэдэл (начальнигынь В. А. Жигимонт) ажал эмхидхэлгын шэнэ аргануудые хэрэглэхэдээ амжалта туйлаагүй. Мүнөө коллективэй ажал, хэрэгүүдые урагшатай гэхын аргагүй. Һайса бэлэдхэл хэһэнэй удаа шэнэ аргануудые хэрэглэхэ байгаа бшуу.

М. ЧЕРНЫХ,
территориально-барилгын «Бурятстрой» нэгэдэлэй үйлэдбэриин таһагай хүдэлмэрилэгшэ.

ЕРЭХЭ ЖЭЛЭЙ ТООСООГООР

Хяагтын ээрэлгэ-нэхэлгын фабрикын 46 хүдэлмэрилэгшэд хубиингаа табан жэлэй түсэб болзорһоо урид дүүргэбэ. Тэдэнэй тоодо комсомолка Ольга Скуратова ороно.

Табан жэлэй саана Ольга эндэ хүдэлхөөр ерээ һэн. Нормоһоо олон станок хүдэлгэдэг тула ажалай бүтээсэ эрид дээшэлүүлжэ шададаг юм. Ольга Скуратова халаан бүриингоо даабари 30—40 процентээр үлүүлэн дүүргэнэ.

Зураг дээрэ: О. Скуратова

Е. СУРМАЧАЙ фото.

АЖАЛШАЛ ХУБҮҮН БАЙХА

«Улаан-Аха» колхозой 2-дохи отделениин малшад эгээл мүнөө үедэ тон хүндэ хүшэр байдалда ниитынгээ малай үбэлжэлгые үнгэргэжэ байна. Эртүүр намартаа ороһон саһан сагай уларилай дулаархатай сасуу хайлаад, һүүлдэнь гэнтэ Жабар үбгэнэй уурлахада, саһан хуяг болон тогтошоно. Иимэ байдалда адуу мал ехэнхи сагаа хээрын бэлшээринүүдээр бэлшээгдэнгүйгөөр, хото хорёогой хажуугаар үнгэргэхэ баатай болоно. Үбһэн тэжээлэй, холимог гурилай дууһаһан байхадань, яаха болонобши.

Хүйтэн шэмэрүүн үбэлэй хэды тогтобошье, зарим мал адуулагшаднай эршэ хүсэеэ, дүй дүршэлөө элсүүлэн ажаллажа, энэ харюусалгатай хаһые яһала бараг үнгэргэхые оролдоно. Жэшээнь, түс колхозой хоёрдохи отделениин Алаг-Шулуун тосхондо залуу малшан Содном Кимович Самбялов гэр бүлөөрөө ажаһуудаг, ажалладаг юм. Энэ нүхэрнай ёһотойл ажалша бэрхэ мал адуулагша мүн гээшэ.

Янгинама январь һарын һүүл тээшэ албанайнгаа хэрэгээр тиишэ ябаад ерээ һэм. «Улаан-Аха» колхозой эгээл холо оршодог Жаргаланта, Бүрэн-Голой малшадай үбэлжөөнүүдээр ябажа, тэдэнэй ажал хэрэгтэйнь танилсаһанай һүүлээр, үдэшэлэн тээ Алаг-Шулуун хүрэжэ, тэндэхи гүүртэнүүдтэ хүрэжэ ерэбэбди. Нэгэ томошог хотоной хажууда хүрөөд, машинамнай зогсо татан байшаба. Хорёо соо үбһэ тэжээл урагша хойшонь тараажа, үхэр малаа эдеэлүүлжэ ябаһан залуу малшантай уулзаһамнай, энэ нүхэрнай Содном Самбялов болошобол даа.

— Содном Кимович, ажал хэрэг тухайгаа бага саг хөөрэжэ үгыт даа,—гэбэбди.

Сүлөөгүйшье һаа, малшан хүбүүн амарха зуураа манай асуудалда харюусаа һэн.

— Хабар малаа гүүртэ болгожо бүридхэһэнэйнгөө һүүлдэ манда 130 толгой эгээл муу, тэнхээ тамираа бууруулһан, «тамын орондо» орохо мал колхозой правлени үгөө юм. Эдээн соонь хашарагуудшье, буруунуудшье бии,—гээд малша хүбүүн хэлэнэ.

— Хараха янзада эдэшни барагууд бэшэ аал? Али һайнаар харууһалхадатнай иимэ болоно гү?—гээд һонирхоһондоо һурабаб.

— Харууһанай һайн дээрэһээ эдэшни амин голтой хадаа хараа байса һайжарна бшуу. Анхан эдэниие тушаажа абахадаа, тэнхээ тамирыень хаража, 4—5 бүлэг болгоод, харууһалдаг, эдеэлүүлдэг болоо һэмди. Мүнөө эгээл муу гэхээр нэгэ бүлэг малаа эдеэлүүлээд, хотон соогоо хаажархибаб. Муу мал хүйтэндэ үни байхадаа, ехээр даарадаг, бүри муудадаг ха юм. Эртүүр хотондонь хаагаад, орой гаргахадашни һайн байдаг. Наранай гараха багаар тэдэнээ гаргаха хэрэгтэй,—гэбэ малшан.

— Кормокухни соо тэжээлэй бэлэдхэгдэжэ байхыень хараабди. Хайшан гээд тэрэнээ шаралжуулнат?

— Юун нюуса байхаб даа. Энэ гурбан боошхо соогоо үдэшэниинь уһа бусалгажа, талха таряанай зүйл, обёос гэхэ мэтые холиноб. Тиигээд тэрэн соогоо хэршэгдэһэн зелёнко нэмээд, үхэр малдаа үгэнэбди. Иимэ тэжээлые мал ехэ дуратайгаар эдидэг. Мүнөө харана ха юмта, үбһэ зелёнко хоёрые холёод, хобоо хобтонууд соо хэжэ, эдеэлүүлхыемнай. Иигээд лэ үглөөнһөө үдэшэ орой болотор хүл дээрээ, хотон хорёо хоёройнгоо хоорондо жороо мориндол адляар жороолдог зон бэшэ гүбди. Гэртээ орожо, сайгаашье һорохо, үхибүүдээшье хооллуулха саг хомор лэ даа. (Энэ залуу айлайхи хоёр бишыхан басагатай юм). Би гансаараа эдэ олон мал харана бэшэб. Харана гүт, тээ тэрэ..! Хүдэлжэ байгаа хоёр хүниие. Эдэтнай минии нүхэр Лариса, дүү хүбүүн Цыретор хоёрнил даа. Дүү хүбүүн саг зуура соо манайда байна. Хабар тээшэ тэрэниие правлени ондоо ажалда эльгээхэ бээз.

Иигэжэ үдэр, һүниие мэдэнгүй, залуугай зали дэбэргэн хүдэлжэ байдаг бэрхэ малшанай ажал хэрэгынь. Эртүүр эхэ, эсэгынгээ гээгдэхэдэнь, эгээл аха хүбүүн хадаа Содном 10-дахи классаа дүүргэһээр лэ, холын хото город һурахаяа ошонгүй, нютаг нугадаа үлөөд, мал ажалда хүдэлжэ эхилһэн намтартай. Тэрэ сагһаа хойшо 15 жэл үнгэршэбэ. Содном хүбүүн энэ үнгэрһэн хугасаа соо монгол, һарлаг үүлтэрэй үхэр мал, һаамхай үнеэдыешье хаража үзэһэн, дүй дүршэлөөр баян болоһон ажалша бэрхэ нүхэр байхал даа.

О. БАЛДАНОВА.

ЗАГАҺА ГУБШУУРДАХАНЬ АМАРГҮЙ ДАА...

Сэнхир Яруунын сэгээн нуурнууд мүнгэлиг үнгэтэй мүльһэн хуяг доро нойрсоо, дуурашье һаа, загаһашадай ажалһаа зүг татан һэргээд абаха ёһотой. Бэрхэтэй даа, шэмэрүүн хүйтэнэй үедэ олзоборилгодо гарахань.

— Хүдэлмэримнай гайтайхан даа. Яһанай хуудаһаар янгинуулан үлеэһэн январиин хүйтэнэйшье, хагсуу хабарай үедэшье мүльһэн доронһоо загаһа губшуураар татажа абаха гээшэ хүндэхэн ажал юм. Уһанда нороһон гутал, хубсаһан тэрэ дороо дарзайн хүрэшэнэ, —гэжэ загаһанай заводой бригадир В. С. Коваленко хөөрэнэ.

Эдирхэн ябахадаа тэрэ загаһашанаар ажалайнгаа намтар эхилээ. Оройдоол арбан дүрбэ наһандаа һэн. Тэрэ гэһээр аяар гушан жэл үнгэрбэ. Энэ хугасаа соо ажалай баян дүршэлтэй, Яруунынгаа нуурнуудые ёһотоор мэдэдэг болоо. Хаана, ямар сагта ямар загаһанай хэһэглэн һүрэглэһые ёһотоор лэ мэдэһэн байдаг. Тэдэниинь баримталһан гэршэ яһала байхал даа. «Эндэ мүльһыень үрэмдэжэ, губшуурдаха болохо хабди. Олзо абтаха, олдохол байха» гэжэ харуулһан газарһаань загаһан баригдаһан лэ байгша»,—гээд залуу загаһашанай хөөрэхыень шагнаа һэм.

Ажалай Алдар Солын гурбадахи шатын орден В. С. Коваленкын үбсүүндэ ялардаг. Дүй дүршэлөө залуушуулда заабол дамжуулан үгэхые оролдодог. Ажалайнгаа намтар һаял эхилээд, хүдэлмэриин амта үзэжэ ябаһан эдиршүүлые эсэгэ мэтээр һургажа, зүб замда залан гаргаха гэжэ ходол оролдоһон байдаг.

Олон жэлдэ габьяатайгаар хүдэлһэнэй түлөө тэрэ түрэл Буряадайнгаа автономито республикын засагай дээдын зургаанда депутадаар һунгагдаһан байха юм. Партиин райкомой бюрогой гэшүүн В. С. Коваленко хүн зоной байра байдал һайжаруулха, хубилган шэнэдхэлгын эрилтэнүүдтэ хүрэмэ болгохо талаар эдэбхитэй.

Коммунист В. С. Коваленкын бригадын гэшүүд 3021 центнер загаһа олзоборилжо, гүрэндэ тушааһан байна. Энэнь хадаа Яруунын загаһанай заводой загаһа бариха түсэбэй хахадынь шахуу болоно.

Эндэхи хоёрдохи бригадые Петр Николаевич Григорьев хүтэлбэрилдэг юм. Дүршэлтэй загаһашадай тоодо ородог.

— Үхибүүн ябахадаа, эсэгэтээ сугтаа нуурта ошодог һэм. Абамнай бэрхэ загаһашан байһан,—гээд, Петр Николаевич хармаан соохоо аршуулаа гаргажа, гааһандаа тамхи хээд, зохидхоноор утаа бааюулан хэлэнэ:—Эсэгэһээ олон юумэ мэдэжэ, һуража абаа хүм. Үбэлэй хүйтэндэшье дахуулдаг һэн. Ажалнай иимэл даа. Харана ха юмта даа. Загаһанай хаана, ямар газарта үбэлдөө хородогыень, хооллодогыень мэдэжэ абаха хэрэгтэй — гээд, мүльһэн доронһоо губшуураа таталсажа эхилбэ.

Үнгэрһэн жэлдэ П. Н. Григорьевой бригада һайнаар хүдэлөө.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Зураг дээрэ: 1. Бригадир П. Н. Григорьев. 2. Олзотойл даа.

Ю. ШАПЕЕВЭЙ фото-зурагууд.

БАМ-һаа МЭД

УРМАШУУЛАГДАБА

Нүүдэл оньһожоруулагдамал «ЛатБАМстрой» колонныи барилгашад 1981 онһоо Буряад оронойнай хойто хизаар дайдада оршоһон Таксимо нютагта түмэр замай станци, хүдэлмэришэдэй һуурин бодхоолсоно. Эдэнэр байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые барижа, бүхы ажалаа эрхим шанартайгаар дүүргэнэ. Үнгэрһэн жэл эдэнэр түмэр замай вокзал, 240 үхибүүдэй садяслиин корпус, 18 бүлэ айлай орохо гурбан гэр ашаглалгада тушаагаа бэлэй.

«БАМтрансстрой» нэгэдэл, ВЛКСМ-эй ЦК-гай БАМ-дахи штаб энэ туйлалтануудыень үндэреэр сэгнэжэ, һаяшаг Хүндэлэлэй грамотаар, 3 мянга түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулба. Латвиин ССР-эй барилгашад байгша ондо Таксимо посёлогто худалдаа наймаанай түбэй, партийна-совет эмхи зургаанай байшангуудые, байрын гэрнүүдые бариха юм. Энэнь бүхыдөө 3 миллион түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээтэй юм.

ХАБАЯА ХАРУУЛҺААР

В. Ф. Гаценкын хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив Хойто-Муяын 15 километрэй тоннелиин барилгада хабаадалсажа, ехэ хэмжээнэй ажал хэнэ. Эдэнэр байгаалиин олон бэрхэшээлнүүдые зоримгойгоор дабан, халаан бүриингөө даабари үлүү-

Арадай эрдэм һуралсалай шэнэ шатада

...БҮХЫ ТАЛАҺАА ЯБУУЛАГДАНА

тодорхой хүдэлмэри хэгдэжэ байнхай. Жэшээ болгон, Улаан-Үдын 32-дохи дунда һургуулида ямар хүдэлмэриин хэгдэжэ байһан тухай хөөрэжэ, эхин дүй дүршэлөөрөө хубаалдая.

Олон жэлэй туршада энэ һургуулида эрдэм мэдэсээрээ дундахан һурагшад гаргагдадаг байһан юм. Зүгөөр һайнаар һурадаг, хүбүүд, басагад, медалистнуудшье дайралдадаг һааб даа. Илангаяа һүүлэй жэлнүүдтэ тэдэнэй тоо үсөөн болоһон юм. Тиимэһээ һурагшадые ямар аргаар һайнаар һургадаг болохоб гэһэн асуудал шухала болоо һэн.

Нэгэтэ бэшэ зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлдэ дифференцированна предмет бүхэнөөр онсо шэглэлтэй һуралсал шэлэһэн байнабди.

Манай һургуулиин нэгэдэхи 5 классуудай нэгэндэнь тоо, үзэг мэдэхэ хүбүүд, басагад суглуулагдаһан байна. Комиссиин бүридэлдэ эхин классуудай бүхы багшанар оруулагдаһан юм. Гадна һургуулиин соведэй түлөөлэгшэд оролсоо. Үхибүүдые энэ класста абахадаа, гэртэхинтэйнь хэлсэһэн байгаа. Тиихэдээ бүри үргэн, гүнзэгы, богони сагай болзорой программаар үхибүүдэйнгээ һурахадань, гэртэхид зүбшөөлөө үгөө юм. һуралсалай жэлэй эхинһээ хойшо үнгэрһэн дүрбэн һарын хүдэлмэриин дүнгүүд яһала һайн гэхэ хэрэгтэй. Энэ классай һурагшад оролдосотойгоор, дуратайгаар һурадаг. Программын материал һайнаар шудалагдана. Шухала юумэн гэхэдэ, бага саг соо ехэ юумэн үзэгдэнэ. 3 жэл соо үзэхэ юумэеэ 2—2,5 жэл соо үзэжэ дүүргэдэг. Энэ классай һурагшад һуралсалайнгаа түрүүшын жэлые январиин 12-то түгэсэһэн юм. 1-дэхи класс дүүргэһэнэй баяр ёһолол болоо.

Нэгэдэхи нүгөө класста дундуур шадабаритай хүбүүд, басагад оруулагдаа һэн. Энэ класста эгээл үсөөн үхибүүд һурадаг. Тэдээнтэй хүн бүхэнтэйнь тусхай һуралсал үнгэргэгдэдэг юм.

4—7-дохи классуудай һурагшад гурбан шанараар хубаарилагданхай. «3» гэһэн сэгнэлтэ дээрэ һурадаг үхибүүд тусхай класста суг оруулагданхай. Нүгөөдэ класста «3», «4» гэһэн сэгнэлтэ абадагууд һурадаг. Харин «4», «5» дээрэ мэдэдэг хүбүүд, басагад нэгэ класс соо хамтадхагданхай. Эдэ классуудта амжалтанууд бии гээшэ гү? Нэн түрүүн багшанарай хүдэлмэри шэглэлтэй, тодорхой боложо үгөө. һурагшад тухай хэлэхэдэ, амжалтанууд баһа бии. Эрдэм мэдэсээрээ адлирхуу үхибүүд суглархадаа, бэе бэеһээ эшэхэ, бэшээрхэхэ гэлтэгүй, һанаһан соогоо зүрхэтэйгөөр харюусадаг болоно.

8—9-дэхи классуудай һурагшад зарим нэгэн предмедүүдээ гүнзэгыгөөр шудалдаг юм. Харин 10—11-дэхи классайхид ямар нэгэн мэргэжэлэй шэглэлтэйгээр һуралсалаа ябуулдаг.

Ингэжэ элдэб вариантнууд болон шэглэлнүүд хэрэглэгдэжэ, дифференциальна һуралсал ябуулагдажа байнхай. Иимэ онол аргануудай туһаар һурагшадые һуралсалдань дурлуулха, багшанарай харюусалга дээшэлүүлхэ хэрэг һайжаруулагдана ха юм. һуралсалай методико багша бүхэнэй баримталхань заатагүй.

Энээнһээ гадна, нэгэдэхи классуудай нэгэндэ имагтал буряад хүбүүд, басагад суглуулагданхай юм. Тэдэнэр үндэһэн хэлэеэ, соёлоо, уран зохёолоо шудалдаг. Буряад хэлэ заахынгаа хажуугаар, үхибүүдтэ дуу, хатарай хэшээлнүүд олоор үгтэдэг юм.

Эхин классуудай зарим һурагшад искусствын һургуулида хоёрдохи жэлээ һурадаг. Долоон хоног бүхэндэ хэдэн удаа болодог иимэ хэшээлнүүдэй туһаар үхибүүд багаһаа һайн һайханиие ойлгожо һурадаг гээшэ.

2-дохи классуудай нэгэндэ англи хэлэ шудалжа эхилэнхэй. Ингэжэ һурагшадай алишье талаараа хүмүүжэхэ арга боломжонууд олгогдохо байна.

һуралсалай болон һуралсалһаа гадуур хүдэлмэри эмхидхэлгэдэ шэнэ үзэгдэл гэхэдэ, һуралсалай-методическа түбүүдые байгуулга болоно. Республика дотор эгээл түрүүлэн иимэ түб Мухар-Шэбэрэй дунда һургуулида (директорынь— В. Г. Яковлев) эмхидхэгдээ һэн. Эмхидхэхы үндэһэ һуури гэхэдэ, предмет бүхэнэй багшанарай методическа нэгэдэлнүүд байгаа. Тиихэдээ гансал методическа хүдэлмэри гол түлэб үнгэргэгдэдэг һэн. Харин түбүүдэй бии болгогдоходо, багшанарай дунда часуудаа хубаарилга, һуралсалай хэрэгсэлнүүдые, харалгын болон зааха материалнуудые бэлдэлгэ, кабинедүүдээ шэмэглэлгэ, муу һурадаг һурагшадтай хүдэлмэри гэхэ мэтын үйлэ хэрэгүүд суг дүүргэгдэдэг болонхой.

Предмет бүхэнөөр кабинедүүд нэгэ этаж дээрэ үгтэдэг. Түб бүхэн хүтэлбэрилхэ багшаяа һунгадаг юм. Тиигээд эдэбхитэй һурагшад тодордог. Тэдэнэр кабинедүүдые шэмэглэхэ хэрэгтэ хабаададаг, кружогуудта, факультативуудта ябадаг. Иимэ түбүүдэй ашаар нэн түрүүн һургуули хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ олон зон хабаадуулагдана, багшанарай коопераци хүдэлмэрилнэ.

Түрүүн байһан методическа нэгэдэлнүүдтэ орходоо, түбүүдэй хүдэлмэриин удха шанар үргэн ехэ болоно. Тэдэнэй хүдэлмэридэ Буряадай багшанарай институдай 4 багша эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм.

һургуулиие хубилган шэнэдхэлгэ хадаа эрдэм болон юрэнхы хүдэлмэри хоёрой нягта холбоотойгоор лэ урагшатайгаар бэелүүлэгдэхэ гэжэ дүй дүршэл гэршэлжэ үгэнэ. Ямар нэгэн шэнэ хэрэг бүхэн эрдэмэй-теоретическэ талаараа гүнзэгыгөөр бодомжологдонхой байха зэргэтэй гээшэ. Туршалгын энэ ехэ хүдэлмэри шата шатаар ябуулагдажа байна.

В. ГУЛЯЕВ,
РСФСР-эй һургуулиин габьяата багша, 32-дохи һургуулиин директор,
Г МОЛОНОВ,
Буряадай багшанарай институдай педагогикын кафедрые даагша, профессор.

Толилогдоогүй бэшэгэй мүрөөр

ШУУЯА ТАТАҺАН ДЭМЫ

Манай редакцида Северобайкальск хотоһоо бэшэг ерэжэ, авторынь — хуулиин наһа хүсөөгүй долоон үхибүүнэй эхэ Е. А. Бальбурова һайн, үргэн гэр байра үгөөгүй, үхибүүдыень бултыень багашуулай саадта абаагүй гэжэ засагай зургаануудта гомдоно. «Хууляар хараалагдаһан хэмжээндэ хүрэһэн, үргэн, болбосон түхэлтэй гэр байра үгөөгүйдэнь, үхибүүдыем бултыень саад, яслида абаагүйдэнь би олон үхибүүтэй эхэдэ үгтэдэг СССР-эй гүрэнэй шагналнуудые абахаяа арсанаб! Олон үхибүүтэй эхэнүүдтэ дүмүүхэн хандасаяа бодото хэрэгүүдээр баталаагүй аад, хуурмаг худал шарай харуулдаг хүтэлбэрилэгшэдые зайлан гарая», — гээд тэрэ бэшэһэн юм.

Бидэнэр Северобайкальск хотын гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Бодровто бэшэг эльгээжэ, Е. А. Бальбуровагай гэр булын байдал, һуудал тухай хөөрөө һэмди. Удахагүй Северобайкальск хотоһоо иимэ харюу ерээ:

«1988 оной октябрь һарада табан үхибүүтэй Е. А. Бальбуровада хоёр таһалгатай болбосон түхэлэй 60-дахи номерой квартира оошорһоо урид Студенческэ үйлсөөр оршодог 12-дохи гэртэ үгтэһэн юм. Тиигэжэ энэл оной декабриин 6-да 4493-дахи номерой ордер тэрээндэ барюулагдаа. Гадна энэ бүлын ээлжэ байгаа Волжский переулок, 8-дахи «а» адрестай гэрынь тэдээндээл үлөө. Тиихэдэ Е. А. Бальбурова хүнгэлэлтэтэй оошорто гэр байраяа үргэдхэхэ зорилготойгоор үлөөгдөө. Үбгэниинь М. К. Мартинсон Хойто-Байгалай районой Кичерэ тосхондо прописокатай, өөрөө Бальбурова Северобайкальскда саг зуурын прописокатай байһанаа, эдэнэр һаял 1990 оной февралиин 2-то эндэ саг үргэлжын прописокада ороо юм.

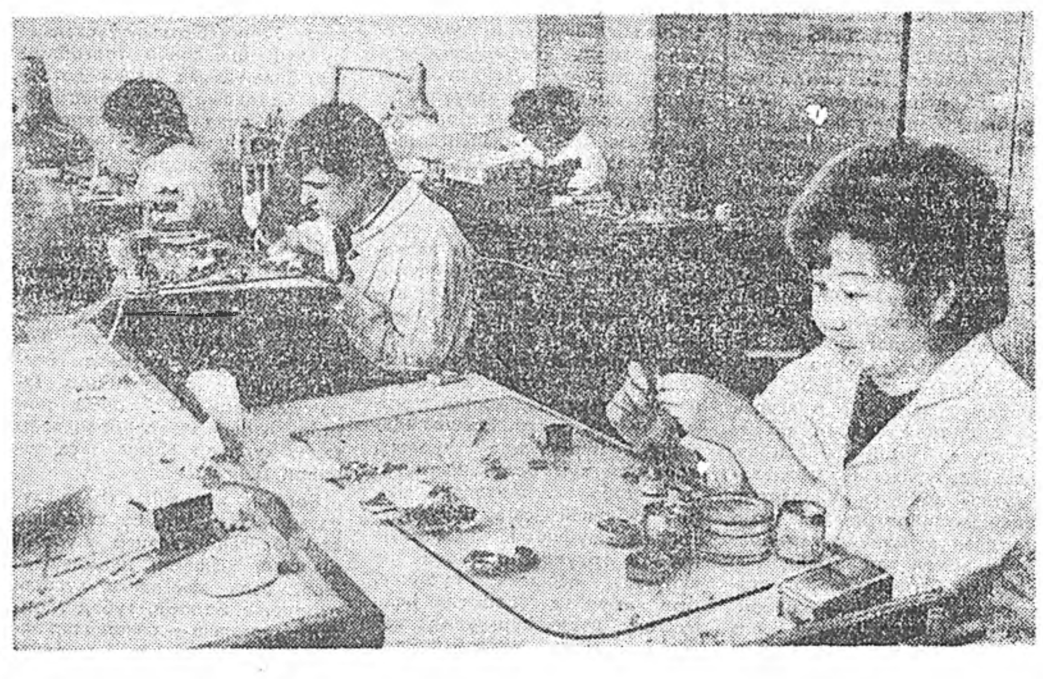
Е. А. Бальбурова горОНОгой байгша оной февралиин 2-ой захиралтаар үдэшын 1-дэхи дунда һургуулида ород хэлэнэй ба литературын багшаар хүдэлжэ эхилбэ. 1989 оной январь ба ноябрь һарануудта түрэһэн хоёр нялха үхибүүдтэй байһаниинь хараада абтажа, иимэ үдэшын, хүнгэлэлтэтэй ажал олгогдоо бшуу. 1983 ба 1985 онуудта түрэһэн хоёр үхибүүниинь «Аленушка» саадта түлбэригүйгөөр ябадаг. 1986 ба 1987 онуудта түрэһэн үхибүүдыень саадта ябуулдаг болохо тухай асуудал шиидхэгдэжэ байна.

һууриин үгы шалтагаанһаа саадта ябадаггүй үхибүүнэй түлөө мүнгэ гүрэн түлэхэгүй. Юундэб гэхэдэ, тиимэ хуули үгы юм. Гэртэхинэйнь хүдэлдэг коллектив зүбшэжэ, тиимэ мүнгэ түлөө һаа түлэхэ, үгы һаа үгы.

Басагандань — Бальбурова Аринада түрэһэн эсэгын гээгдэһэнэй түлөө тусхай пенси — һара бүри 70 түхэриг түлэгдэдэг. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1970 оной августын 12-ой 659-дэхи номерой тогтоолтой зохилдуулан, олон үхибүүдтэнь тэдхэмжэ үгтэдэг. Тодорхойлбол, 4-дэхи, 5-дахи, 6-дахи үхибүүндэнь һара бүри 17 түхэриг түлэгдэдэг. 7-дохи үхибүүгээ түрэхэдөө, Е. А. Бальбурова 125 түхэригэй пособи абаа. 1990 оной ноябрь һараһаа 7-дохи үхибүүндэнь һара бүри 10 түхэриг түлэгдэдэг болохо. Олон үхибүүдтэй гэр бүлэ «Ветеран» магазинһаа юумэ худалдан абаха эрхэтэй.

Северобайкальск хотын гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Бодров».

Хотын хүтэлбэрилэгшэ хангалтатай һайн харюу үгөө гээд һанагдана. Хоёр гэр байратай хадаа (хоёр таһалгатай болбосон түхэлэй квартира ба модон гэр), энэ гэр бүлэ хүнгэлэлтэтэй ээлжээнэйнгээ дүтэлтэр ажаһууха аргатай ха юм. Гэр байрын асуудал — хүндүүлхэй газарнай. Хэды олон бүлэнүүд заахан үхибүүдтэеэ гэр байрагүй, энэ-тэрээгүүр булан оложо, һэлгэжэ ажамидарнаб! Бүхы орон доторнай тохёолдоһон иимэ эрхэ байдалда олон үхибүүтэй Е. А. Бальбуровагай гэр бүлэдэ анхарал огто үгы гэхын аргагүй.

УРАГШАА ҺАНААТАЙГААР...

Улаан-Үдын Ербановай нэрэмжэтэ үйлсын табан дабхартай хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжые хангадаг байшан. Бүхы хото соо часы заһабарилдаг мастерскойнуудта, хүн зоной ажаһуудалай хангадаг байшан соохи нэгэ цехтэ хамтадаа 60 гаран мастернууд хүдэлдэг юм. Тэдэнэй дунда дүй дүршэлтэй 6-дахи разрядай мастернууд Виктор Семенович Зубко, Андрей Михайлович Авдеев, Людмила Борисовна Мамышева, Юрий Николаевич Меньшиков гэгшэд оролсоно.

—Үнгэрэгшэ жэлдэ манай хотын мастернууд 32600 түхэригэй хэмжээнэй заһабарилгын хүдэлмэри хэхэ түсэбтэй байгаа һаа, тэрэнээ 33800 түхэригтэ хүргөө,—гээд часы заһабарилдаг цехэй начальнигай орлогшо Цыпилма Дугаржаповна Балданова хөөрөө һэн.

Хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжые хангадаг орёо нарин техникые заһабарилдаг цехтэ ороходо, холодильник, бензинээр хүдэлгэгдэдэг хюрөө, электро-гүсэ, оёдолой, хубсаһа угаадаг машинануудые заһабарилжа һууһан хүнүүд туха сүлөөгүй байба. Цехэй начальнигаар Иван Лаврентьевич Данеев хүдэлнэ. Тус цехэй коллектив 1989 ондо 577 600 түхэригэй хэмжээнэй орёо нарин техникэ заһабарилжа, түсэбөө 108 процентээр дүүргээ юм. Зургаадахи разрядай слесарьнүүд Иван Шитин, Игорь Москвитин, электробритвэ заһабарилдаг мастер, ажалай ветеран Анатолий Малюченко, бензинээр хүдэлгэгдэдэг хюрөө заһабарилдаг мастер, цехкомой түрүүлэгшэ, профсоюзай комитедэй гэшүүн, коммунист Александр Французов гэгшэд цехэй хүдэлмэрилэгшэдэй дунда хүндэтэй.

«Бурятшвейбыт» үйлэдбэриин нэгэдэлэй хубсаһа оёдог ателье. Эндэ 60 хүн нэгэ халаанда хүдэлнэ. Дээдэ классай мастер, хубсаһа эсхэгшэ Вера Евгеньевна Гунина 40 жэл хүдэлжэ ябана. Тэрэ наһанайнгаа амаралтада гараашье һаа, ажалаа орхёогүй юм. Ажалай ветеранай хүтэлбэрилдэг бригадада 9 хүн хүдэлдэг. Халаанай мастер Надежда Филипповна Афанасьева 1981 ондо Эрхүүгэй техникум дүүргэһэн намтартай. Оёдолшод Эда Небутова, Галина Афанасьева, Любовь Одноворченко гэгшэд халаанайнгаа даабари холо үлүүлэн дүүргэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Часы заһабарилдаг цех соо. 2. Орёо нарин техникын цехэй мастер А. А. Французов. 3. Хубсаһа эсхэгшэ В. Е. Гунина.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

«...АЛАМЖА МЭРГЭН»

...р экран» дээрэ харуулагдаһан зүжэг тухай

...Мэргэн» гэһэн онтохон-зүжэг тухай һанамжалха гээ һэм. Венгер драматург Дюла Урбанай «Бүхы хулганануд сыртэ дуратай» гэһэн пьесээр табигдаһан зүжэгһөө хэһэгүүдые мүн лэ искусствын һургуулиинхидай телевиденеэр харуулһые зон һанана ёһотой. Гэрэ хадаа Е. Я. Санжимитыповагай интернадай хүүгэдтэй хэһэн түрүүшын туршалгануудай нэгэн һэн. Мүнөө «Аламжа-Мэргэниие» хаража байхада, искусствын һургуулиин эдир актёрнууд, режиссёрыньшье хадаа телевизионно зүжэг урлажа дүршэһэн гэхээр байна. Үнэндөө, «Аламжа-Мэргэн» юрын сценэдэ зорюулагдажа табигдаа юм аабза. Зүгөөр тэрэниие телевиденеэр харуулхада, зохид, ойлгомжотой байхын тула Елена Ямпиловна редакциин хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта ехэ оролдожо хүдэлөө.

Арадай баатар Аламжа-Мэргэнэй ушаралта ябадалнуудые Хоца Намсараевай суута үльгэр соо домоглоһые уншагша бүхэн һанаһан байха. Үльгэн дэлхэйдэ тэрэнэй яажа мүндэлһые, Агуу-Гоохон дүүтээ уншэрөөд, хоёр зутан абганартаа харшалуулһыень, хожомоо Ягшаа хара абгайтай тэмсэһыень.. Үльгэршэн Елбоон Шалбыковһоо Ц. Жамсараногой бэшэжэ абаһан үльгэрые Хоца Намсараев уран гоёор найруулаа һааб даа. Харин тэрэ зохёолойнь һабаггшаар Буряадай арадай поэт Цырен-Дулма Дондокова хүүгэдтэ зорюулагдаһан онтохон-зүжэг шэнээр бэшээ. Үльгэрэй орёошог удхые тэрэ хүнгэдхэһэн, үйлын хүгжэлтые хубилгаһан, үйлэдэгшэ нюурнуудые нэмэжэ оруулһан — юрэнхыдөө, бэеэ дааһан шэнэ зохёол бүтээһэн байна. Тиин энэ пьесэ һайн режиссёрой гарта орожо, зүжэг болоһон байна гээшэ.

Мүнөөнэй хүүгэдтэй буряадаар зүжэг табиха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. «Аламжа-Мэргэн» шэнги урданай үльгэрһөө үндэһэлһэн зүжэг табихань дабхар бэрхэшээлтэй юм аабза.

Улаан-Үдын 1-дэхи интернадай һурагшад лэ искусствын 8-дахи һургуулида һурадаг гэжэ мэдээжэ. Тэдэнэр гол түлэб хүдөө нютагуудһаа сугларһан, хэшээлнүүдтээ буряад хэлэеэ таһалгаряагүй үзэжэ байһан, юрэдөөл, бэлэдхэл һайнтай хүүгэд ааб даа. Тиигээшье һаа, Елена Ямпиловна үхибүүдтэеэ хэлэнэй талаар, үгэеэ зүбөөр хэлэлгын талаар нилээд хүдэлжэ гараа гэжэ тухайлхаар байна.

«Аламжа-Мэргэнэй» сэнтэй хоёрдохи зүйл гэхэдэ, имагтал национальна, үндэһэн шэнжэтэй зүжэг дээрэ хүдэлжэ баёһанаа эдир актёрнууд хүсэд мэдэрнэ. Тиимэһээл тэдэнэр харуулжа байһан геройнуудаа тодоор зураглаха, абари зангыень аһан зохидоор харуулан маяглаха гэжэ оролдоно. Тэнгэриин, Газарай одонуудые наадаһан бишыхан хоёр хүбүүдые — Бадмацыренов Саяниие, Тогочеев Зоригтые хөөршөөхөөр. Шара-Зутан абгые Мункуев Эрдэм ямар бэрхээр наадаа гээшэб! Ягшаа хара удаганиие наадагша Хаптагаева Баярма яаһан бэрхэб!

Үхибүүд булта бэрхэнүүд: Аламжа-Мэргэнтэй бидэниие танилсуулһан Данзанов Бальжинимашье, Агуу-Гоохониие харуулһан Ешеева Баярмашье, Хара-Зутаниие наадагша Чимитдоржиев Чингисшье... Зүгөөр түрүүн нэрлэгдэһэн үхибүүд актёрско шадабаритай, хожомоо сценын албатаншье болохо магадгүй.

һайн дуратанай, тиихэ мүртөө угаа эдирхэн хүнүүдэй харуулһан зүжэг соо режиссёрой «гарые» таахань хүшэр байдаг. Гэбэшье «Аламжа-Мэргэн» хараа байса тодо режиссуратай. Мизансценэнүүдэй найруулга соошье, теле-зүжэгтэ хабсаргагдаһан зурагуудай һубаряан соошье, юрэнхыдөө актёрнуудай наадандашье. режиссёрой хайшан гэжэ, ямар зорилготойгоор хүдэлһые ойлгохоор. Жэшээлбэл, «Үнэгэнэй үнэгэнэй халтарые...»— гээд лэ, үльгэрэй заншалта түүрээлгэ-дууе хүүгэдэй «Шулуун дээгүүр миралзаад...» гэһэн дуунай танил аялгаар дуулашахые шагнахада, зохидшье, урматайшье байна. Энээниие режиссёр ямар һанаамгайгаар тааруулааб! Олоной хабаадалгатай, ёохорой дуутай үзэгдэлнүүд лэ хүсэд мүлигдөөгүй, тухандаа хүргэгдөөгүй гү даа гэжэ харахаар байгаа.

Зүгөөр «Аламжа-Мэргэн» бүхыдөө дүүрэнги удхатай зүйл, телевизионно зүжэгэй жанрта харюусаһан бүтээл болоо. Тэрэниие таатай зохидоор бүтээхые оролдоһон, «Буряад хэлэнэй хэшээлдэ» хабсаргажа харуулһан телевидениин хүдэлмэрилэгшэдтэ баярые хүргэхөөр байна. Эдир актёрнуудые шадахысаа хубсалуулһан искусствын 8-дахи һургуулиин хүтэлбэрилэгшэдыешье эндэ дурдалтай.

Гэхэтэй хамта магтаалай эгээл үндэр үгэнүүдые зүжэгэй режиссёр Елена Ямпиловна Санжимитыповада зорюулмаар. Юуб гэхэдэ, энэ хүмнай имагтал һайн зүжэгүүдые табижа шадахаһаа гадна, тэдэ зүжэгүүдые найруулха хэрэгтээ эдир үетэниие хабаадуулна, искусствада шүтэлгын нангин галханиие үхибүүдэй зүрхэндэ бадаруулна ха юм. Арадаймнай үндэһэн соёлой сэнгүй һайхан баялигуудые үхибүүдэй нюдэндэ үдэр бүри нээжэ байһан, түрэл хэлэнэймнай үгэ бүхэнэй үнэтэ шэнжые мэдэрүүлэн заажа байһан хүндэ баярые хүргэнгүй байха аалди!!

Б. ДЫМБРЫЛОВА,
театральна шүүмжэлэгшэ.

АЖАЛШАДАЙ БЭШЭГҮҮД

ЕХЭ ГОМДОЛТОЙБДИ

Улаан-Үдын 47-дохи кварталда юһэн дабхар олон шэнэ гэрнүүд һүүлэй үедэ һархайн бодожо, хажуугаарнь аптекэ, номой магазин, почто, телеграф, нөөсэлэлгын банк, нарайлалгын байшан, спортивна комплекс гэхэ мэтэ баригдаад, ажаһуулшадтань яһала зохид болоо. Гэбэшье зоной баяр элдэб шалтагаанһаа уламжалан унтаржа, ариг сэбэр байдалые сахидаггүй, гүрэнэй зөөри мүнгэндэ хайша хэрэгээр хандадаг хүтэлбэрилэгшэдтэ гомдол түрэжэ эхилээ һэн. Ажаһуугшадай гомдол, нээрээшье үндэһэтэй.

1989 оной майн 4-дэ Барилгашадай проспектээр оршодог 46-дахи гэрэй ба аптекын хажууда усал тохёолдожо, гэрнүүдтэ дулаа дамжуулдаг трасса тэһэрээ бэлэй. Республикын Гэр байрын-коммунальна ажахын министерствын, горгүйсэдкомой, райгүйсэдкомой, 9-дэхи домоуправлениин хүтэлбэрилэгшэд, трактортай, бульдозертой, гагнууриин аппарат бариһан хүдэлмэришэд ерэжэ, удахагүй үдэр һүнигүй ажал бурьялаа һэн. Газар гэдхээхын тула олон түүдэгүүд табигдажа, утаа уняар бөөгнэрэн, зоной амилхын аргагүй гэхээр болоогшо бэлэй. Траншейнүүдһээ соргонууд абтажа, гагнаха хүдэлмэри эхилбэ. Эдэ бүгэдэ хүдэлмэри октябрь һара болотор үргэлжэлөөд, аваришье усадхагдажа, хүдэлмэришэдшье үгы болобо. Харин тэдэнэй һүүлээр обоо-собоо элһэн, газар, хэрэггүй соргонууд, муухай хаядаһан хаа-хаанагүй үлөө һэн. Хада мэтээр түглыһэн обоо-собоо элһэнһээ боложо, машинанууд һаадгүй аптекэдэ, 46-дахи ба бусад гэрнүүдтэ дүтэлжэ шадахаяа болёод, тротуар дээгүүр һөөг мододые гэмтээн хамаагүй ябадаг болобо.

Бидэнэр, ажаһуугшад, эдэ бүгэдэ байдал тухай горгүйсэдкомдошье, Гэр байрын-коммунальна ажахын министерствэдэшье, 9-дэхи домоуправлениидэшье, районой хүтэлбэрилэгшэдтэшье бэшээбди, теэд ямаршье хэмжээн абтаагүй, машинанууд тэрэл зандаа тротуар дээгүүр, мододые гэмтээн ябаһан зандаа.

Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарада усал дахинаа тохёолдожо, хүнгэн машинануудаар хүтэлбэрилэгшэд, гагнууриин аппарадтай хүдэлмэришэд мүн лэ ерээд, һүүлдэнь ажал бусалжа, байгша оной январиин 15 болотор шууяан болоо, утаан бууяа бэлэй. Усал усадхагдажа, муухай хаядаһан үшөө нэмэгдээд, эндэ-тэндэ обоологдоһон элһэн машинануудта харгыень найдамтайгаар хаагаа. Зонойшье ябахань бэрхэшээлтэй болошоо.

Үшөө нэгэ гомдолтойб. Барилгашадай проспектээр оршодог 46-дахи гэрэй лифт хүдэлнэгүй. Юһэдэхи дабхарта арайшамай мүлхин абирха саг ерэнэл. Харин лифтёр һамган салин абажал байха юм. Гүрэнэй мүнгэн энэ мэтээр һалана бшуу даа. Нэгэдэхи подъездын нэгэдэхи дабхарта зузаан мүльһэн хүрэшөөд, хүнэй халтиран унаха ушар хэды дахин үзэгдөө. Зайн галай утаһанууд ехэ мууданхай, коридор соо үдэшэндөө харанхы. 9-дэхи домоуправлениин начальник «зайн гал минии уялга бэшэ» гээд ходоодоо хэлэдэг юм. Теэд тэрэмнай ямар уялгатай хүн болоноб? Гэр байрын, элшэ хүсэнэй түлөө бидэнэр саг соогоо мүнгэ түлэдэгбди, подъезд соо харанхы, бүрүүл байһанай түлөө асууха эрхэтэйбди гээд һананаб.

Зоной ажалһаа ерээд, эдеэ хоолоо бэлдэхэ, хубсаһа хунараа угааха гэхэдэнь, халуун уһан гү, али зайн гал үгы байдаг байнал. Гусиноозерскын ГРЭС дээрэ усал болоод, бултанда шахардуу гээд мэдэнэб. Харин Барилгашадай проспектээр бахананудта үлгөөтэй лампанууд үглөөнэй 10 саг болотор, заримдаа бүхэли үдэртөөшье носожо байна. Иихэдээ мүнгэн тоотой, зөөри ээтэй болоно гээшэ гү? Ойлгохогүй байнаб.

Эндэмнай хилээмэнэй магазин үгы юм. Тиимэһээ зон нэгэ километрһээ үлүү газарта ошожо, хилээмэ абана. Үнгэрэгшэ жэлэй август һарада эндэмнай хилээмэнэй киоск байгуулагдажа, дулаасуулгын түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаа бэлэй. Эндэ мүнгэншье, сагшье эдигдээ гээд мэдээжэ. Харин тэрэ киоск соо хилээмэн худалдагданагүй, мүнөө дээрээ ээзгүй, муудажа, хэрэгсэлнүүдынь тонуулагдажа байгша. Эдеэ хоолой магазинда архи худалдадаг таһаг бии боложо, ажаһуугшадта ехэ хашартай болошоо. Дүтэшэг һургуули, багашуулай саад оршодог, тиимэһээ үхибүүд һогтуушуулые харахадаа, ямар хүмүүжүүлгэтэй ургаха болоноб?

Хотын мэр нүхэр Кукшинов город соо эмхи гурим байгуулжа шаданагүй гээд һананаб. Миниин һанамжые олон зон хубаалдаха бээз. Дайнай ветеранууд гэр байра абахын тула арбаад жэлдэ оошорто байнал. Эдэнэр 5—6 хүнһөө бүридэһэн гэр бүлэтээ урса муухан гэрнүүдтэ наһаяа үнгэргэнэ. Олонхинь байра байдалаа һайжаруулжа үрдингүй наһа барана. Зоной гомдолые өөрынгөө хубиин хэрэг мэтээр зүрхэ сэдьхэлдээ дүтэ абаад, туһалхые оролдодог, нимгэн сэдьхэлтэй хүн хото газарай эзэн байха ёһотой гээд һанагдана.

А. ХАМАГАНОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

БУУ ЗЭБСЭГҮҮДЫЕ ХОРООХО АРГА БИИ

ВАШИНГТОН. Байгша оной зун М. С. Горбачевтой уулзахые «тэсэжэ ядан хүлеэжэ» байнаб. Ушарынь юуб гэбэл, буу зэбсэгүүдые саашадань хороохо тухай СССР-тэй хэлсээнүүдые баталхын тула һайн арга боломжотой байнабди гэжэ США-гай президент Джордж Буш эндэ мэдүүлбэ. США-гай газетэнүүдэй национально нэгэдэлэй директорнуудай соведэй урда Буш үгэ хэлээ.

Орон доторoo гүйсэдхэхэ дүүрэн засагтай американ президент СССР-эй Президентын тушаалда М. С. Горбачевой һунгагдаһан ушарта хабаатай асуудалнуудта харюусахадаа, СССР-тэ диктатурые хүгжөөхэ талаар ямаршье аюулые харанагүйб гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

ЭКОНОМИЧЕСКА ХАРИЛСААЕ ХҮГЖӨӨХЭ

БОНН. Һүүлэй 2—3 жэлэй хугасаа соо сэрэгэй, политическэ ба сэдьхэл бодолой талаар боложо байһан бүхы хубилалтанууд зүһэ шарайн, ангиин илгаагүй, национальна дурагүйдэлгые баримталдаггүй, амгалан тайбан байдалые хамтаараа байгуулхын тула ехэ арга боломжонуудые нээжэ байна гэжэ совет делегациие толгойлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Э. Е. Обминский Европодохи экономическа харилсаанай талаар эндэ боложо байһан конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ. Тохёолдоһон түүхэтэ байдалые, арга боломжые зүбөөр хэрэглэжэ шадаха гээшэ гүбди гэһэн асуудалда Бонндо боложо байһан уулзалга харюу үгэхэ ёһотой.

Тус конференци Европые экономическа ба технологическа талаарнь эб эсыень таһалха гэһэн замда шухала шата болохо, энэ түбиин хоёр хубиие ажахын талаар хоорондонь холбохо ябадалла үгэеэ ойлголсоһон хандасануудые зохёохо хэрэгтэ эхи табиха аабза гээд найдажа байһанаа мэдүүлнэбди гэжэ тэрэ үгэеэ үргэлжэлүүлээ.

ҺУНГАЛТЫН УРДА ТЭЭХИ ПРОГРАММА

БУДАПЕШТ. Мартын 25-да үнгэрэгдэхөөр хараалагдаһан һунгалтын урда тээхи тэмсэлдэ Венгриин олон тоото партинууд эдэбхитэйгээр оробо. Ороноо капиталис хүгжэлтын замда тэхэрюулхые дурадхажа байһан сүлөөтэ демократуудай шууд сэхэ холбооной һунгагшад өөһэдынгөө программатай танилсуулаа. «Хэн маанадта эсэргүүгээр тэмсэнэб, тэдэнэр маанадтай ябаха ёһогүй»— гэһэн уряа ССД-дэ зорюулагдаһан байгаа.

Мүнөө үедэ ССД-гэй бүридэлдэ 20 мянга гаран хүн ороно. Алдар суутай байһаараа тэр имагтал Венгриин демократическа хуралдаанда гартана гэжэ мэдээсэбэ. Правительствын бүридэлдэ парти орохогүй, ВСРП-гэй урда тээхи партинуудай түлөөлэгшэд эршэмтэй тэмсэлээ ябуулха байна гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Сүлөөтэ демократуудай холбооной һанамжын ёһоор, коммунистнууд оппозицида орожо, мүнөөнэй хүтэлбэрилэгшэдэй, тусхайлбал Имре Пожган, Миклош Немет, Дьюла Хорн гэгшэдэй правительствада орожо магад байһыень зүбшөөхэгүйл.

ТОЛИ

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ҮНДЭР НЭРЭТЭ ҮЛЬДЭРГЭ НЮТАГАЙХИД

ХОЛО урдаһаа баян түүхэтэй Хори буряад зоной хойто хизаар болохо нуурааар олон, шэнэһэн түгэлнүүдтэй, нэлэнхы хотогор тала губинуудтай сэлгээ номин Яруүна нютаг Үльдэргэ, Булган, Маарагта, Эгэтын үргэн губи таланууддаар эхилэн нэмжыдэг. Эдэ хүтэрэлдэн һунаһан үргэн арьбан тала дайда домог түүхээрээ баян юм.

Арбан зургаадахи зуун жэлдэ Үбэр-Монголһоо Манжын хаанай шэрүүн зээмдэлгэһээ зайлажа буряад оронoo зорин гараһан Бабжа барас баатар бээе бэелhэн наһандаа энэ ужам гоё тала нютагта нютагжан ахатаа һууһан гэдэг. Тэрэнэй нэрэтэй, холбоотой газарнууд эндэ олон. Баатарай адуунай шулуун хорёо Маарагта бии. Булган малгайга мартаһан хадань Булган хада гэжэ алдаршаа. Манан соо гүйлгэжэ ябаһан Хондоли ахаа дайсан гэжэ эндүүржэ харбажархиһан юм ха. Мүн Шэбээтэдэ Бабжа баатарай таһа харбажархиһан гурбан нарһан һуудаг һэн гэдэг домог үгэ байдаг. Эндэл Бабжын наһа барахада, Тура хадын хүжэ шулуунай хундыдэ хүдөөлүүлһэн юм, тэрэнэй хүнды сэжэ соонь шоно гүлгэлһэн юм гэлсэһэн үгэ бии. Бабжа баатарай эбэр номон мүноо Үльдэргын арадай музей соо байдаг. Энэ номон өөрын һонин баян түүхэтэй.

Гушан гурбан гулбэй, гурбан ехэ Яруүнын аршаан һайхан уһаар арьбадхагдаһан Ябалан шэлын араһаа, шэнэһэн ногоон тайгын шэмэтэ булагуудһаа буридэжэ, номин Байгал далайдаа зорин арюун сэбэр уһатай Үдэ мүрэнэй баруун гар тээһээнь Эгэтэ, зүүн гар талаһаань Үльдэргэ голнууд Тура Булган хоёр хадын хоорондо уттан золголожо, Үдынгөө уһые бүрин сэбэр, улам хүйтэн болгон арюудхажа, хүсэтэ урасхалынь улам түргэдхэн эршэ нэмээн шудхана. Тиигээд Үдэ мүрэнэй баруун зүүн хоёр хүсэтэ бэлэн гарынь болон холын замда, арюун хэрэгтэ үдэшэн үдэһэн Эгэтэ, Үльдэргын голнууд гэжэ домоггой юм.

«Уһа голдоо сайдам бү орууллагты. Муухай амһартаар бү удхагты, бү бузарлагты! Үдэмнай Сэлэнгэ мүрэндэ шудхажа номин Байгал далайдэ арюун уһаа абаашажа манай нютагай баялигай аршаан дээжэ гээшэ. Хориин Анаа, Хүрбэ голнууд, Хэжэнгын Худан гол угтажа байна. Голнуудаймнай уһан аршаан гээшэ гэжэ хүндэлэгты»,— гэжэ үбгэд хүгшэднай үри хүүгэдээ һургадаг байгаа.

Эгэтын гол уруудан Үдэеэ гаталаад, Үльдэргэ гол үгсэн дээшэлхэдэ, уужам сагаан Үльдэргэ уняар мана татажа, Обоото үндэр үүдээ сэлин угтаха, Хонти хада үндын хоймор таладаа уриха. Баян үргэн талаараа суутай Баруун, Зүүн Үльдэргэ голнуудай нэгэдэн холболдоһон бэлшэр болохо Зүүн-Үльдэргэдэ зогсохот. Эгээл эндэһээ Молон хүнды хотойн харагдаха. Энэл гээшэл даа Молон багшын тоонто нютаг Үльдэргэ. Харагты! Гүбээ хада, нуга, жалгануудынь. Үльдэргын үргэн баян үржэлтэй губи талануудые.

Үльдэргэ, Молон гэжэ үгэнүүдшье буряад нютагаа хаанашье ябахада мэдэгдэг, һониходог юм. Хитад оронoй Үбэр-Монголдоошье ябахада Үльдэргэ нютаг, Молон багшые асуун һонирхожо байдаг. Молон гэжэ алдартай, арад зоной дунда Молон багша гэлсүүлэн мүнхэрhэн хүн үнэхөөрөө энэл нютагта байһан байна бэшуу.

Тэрэ болбол 1768 ондо түрэһэн, 85 наһа наһалжа, 1853 ондо наһа бараһан байна. Наһа бараһаар 137 жэл болошобо гэжэ ааб даа. Молон болон ухаан бодолоороо зоной дунда түүхэ илгардаг хүндэтэй болоһон байна. Байгаалиин жамаа ёһо арадай түүхэ намтар шэнжэлэн өөрынгөө тобшолол гаргажа ерээдүй сагта ямар хүгжэлтэ хүбилалтанууд болохоб гэжэ хэлэдэг байгаа. Тэрэнэй хэлэһые «Молон багшын зарлиг» гэжэ арад зон сашадаа хэлсэн мүнхэлэн асараа. Молон болбол айхабтар томо бэетэй хүн һэн ха. Бэедээ таарулжа хүсэлэнь хэтэ хутага хоёрынь Үльдэргын арадай музейдэ нилээд томо магардаан юумэнүүд харагдажа байдаг юм гэжэ зарим арадай һонирхол татан байдаг.

«Молон багшын зарлиг» гэжэ нэрэтэй хоёр ном бии юм. Нэгэниинь барлагданхай ехэ ном. Нүгөөдэнь хара бэхээр хоёр зургаа жэлээ сааша бэшэгдэһэн ном миниин урда хэбтэнэ. Энэ униинэй ном соо үнэхөөр хуушадаа хойтодоо юун, ямар хүбилалта хүгжэлтэ болохые хуу тааманаар тобшоор хэлэһэн байна. Жэшээлхэдэ, Шажан тухай хэлэһэниинь: «Буддын шажан энэ орондо үдэ наранай мандажа байһан шэнги дэлгэржэ, гэр бүри гэбшэ, газар бүри габжа болохо. Дасанай сонхоор моридой тархи харагдаха. Гэлэн хүн загаһа агнаха, гэргэн хүн ном хүхэхэ. Зэрдэ-шэтэ техникын хүгжэлтэ тухай: «Гал могой газар дуугараха, тэмэр могой түбшые тойроха. Ханадатнай хин аман дуугараха. Үнгэгүй һүхөөр модо отолхо, үхаагүй хүноор ноё хэжэ, худалша хойморто һууха» гэхэ мэтэ олон юумые яһа тайруулан хэлэһэн байдаг гээд арад зон ямаршье үе сагта омогорхон хэлсэдэг байгаа. Иимэрхүү хүнүүдэй газар газарта ямаршье яһатанда байһан тухай үгэ байдаг гээшэ бээз.

Мүн энэ Үльдэргэ нютагта Ямпил Зодбоев гэжэ монголшо, сэсэн, ажалша баян, тэрэ үеынгөө ниитын хэрэгтэ шударгы хабаададаг, хүн гээшэ залууһаа эрдэм ном һураха шухала гэжэ хөөрэдэг һэн ха. Тэрэ сагай түрүү хүнүүдээр танил хани барисаатай байдаг өөрынгөө Базар-Сада гэжэ хүбүүгээ эзэн хото Санкт-Петербургда байдаг Петр Бадмаев нүхэртөө эльгээжэ, дээдэ һургуули дүүргүүлһэниинь сэргэй эрдэмтэ врач боложо гараһан байна. Харма басагаяа Троицкосавск хотодо (мүнөөнэй Хяагта) һургаа. Өөрөө Ямпил Зодбоев Үльдэргэ нютагтаа үхибүүдые монгол бэшэгтэ һургажа, ном заадаг байгаа. Мохоо үхибүүдые бэлигэйнгээ хүсэтэр гэртээ ошожо малаа харалсагты даа гээд ябуулжархиха. Ном үзэхэ хүсэлтэй хурса үхибүүдтэ өхэ урмашажа үзэгтэ оруулаад, саашаа һурахыень идхадаг, түрэлхидөөрнь хөөрэлдэжэ, хүбүүгээ һургаха тухай зүбшөөл үгэдэг арадые гэгээрүүлхэ тухай һаналаа табидаг болбосоронги хүн байгаа. Ашанга нютаг багадаа ерэһэн Цэдэн гэжэ үгытэй хүнэй Цыбик гэжэ нэрэтэй хүбүүн ном заалгахам гэжэ ехэ хүсэлжэ ерээ һэн ха. Зодбоевой ном заахадань тон хурса, номдо дуратай, заaһан юумые тэрэ доронь ойлгохо байжа, багшынгаа дура ехээр татаба ха. Тиигэжэ Ямпил Зодбоев гэжэ эсэгэдэнь: «Энэ хүбүүгээ минии нэрэдэ оруулжа, минии үргэмэл хүбүүн болго. Саашаа ядамаргүй һургуулида һуража, эрдэмтэй хүн болохынь тулада»,— гэбэ ха. Тиихэдэнь Цыбик хүбүүнэй эсэгэ, эхэ дуратайгаар зүбшөөжэ, Ямпилай нэрэдэ оруулаа. Зодбоев энэ хүбүүгээ саашань һургажа, ород, буряад бэшэгтэ һайн һургаад, дээдэ һургуулида түб газар эльгээгээ. Һүүлэй һүүлдэ Ямпилов Цыбик зүүн зүгэй табан арадай хэлэ мэдэхэ эрдэмтэн боложо гараад, Инди хүдэлхөө эльгээгдэжэ, олон жэл соо бэеэ харуулжа хүдэлөөд, Индиин парламентын гэшүүн, Далай ламын найдабаритай хүн болоо. Цыбик Ямпилов арбан зургаан жэлдэ хүдэлөөд, нютагаа бусаха хүсэлдэ абтажа, Агван Доржиевай туһаламжаар бусаха болоод байхадань, Индиин засаг олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлһыень үндэрөөр сэгнэжэ һаарамба гэжэ эрдэмэй нэрэ зэргэ олгоо. Һаарамба Цыбик Ямпилов бусаха замдаа Богдын хүреэн дээрэ (мүнөөнэй Улаан Баатар хото) удаан саг соо амарха зуураа нютагайнгаа мүргэлшэдөөр уулзаһан, хөөрэлдэһэн байгаа. Тэндэһээ ерэгшэд манай нютагай Ямпилов Цыбик һаарамба зэргэтэй нютагаа бусажа ябана гэжэ үгэ гаргаа, зар тунхаг болгоо һэн бээз. Хориин һүзэгтэн ухаа алдан баярлажа. Анаа дасанда һаарамба Ямпиловтаа үргөө гэр богонихон саг соо барюулба. Цыбик Ямпилов хүрэжэ ерэхэдээ, Анаа дасанай ламхайда хадаг барижа золгоод, гэр барюулан хүндэлһэндэнь баяр хүргөөд; Би болбол түбэд ном үзэжэ һаарамба нэрэ зэргэдэ хүртөөгүйб, харин энэ хадаа хүндын түлөө үршөөгдэһэн нэрэ зэргэ гээшэ гэжэ хэлээд, дасанда удаан байнгүй Үльдэргэ болон тоонто нютагаараа ябажа зуһаад, намар Агваан Доржиевай уряалаар Хэжэнгын Рабсал габжатай Петербург ошожо тэндэ баригдаад хүдэлжэ байһан Буддын шажанай дасанай дэргэдэ хүдэлөө.

Хаанашье хүлгөөтэй хорёод он. Залуу Зүблэлтэ засагай гадаада, дотоодын дайсадаар тэмсэжэ байха үедэ монгол орондо сагаантанай бандидууд, барон Унгерныl зоргоороо аашалжа байхада, зүблэлтэ засаг Ленин багшын үүсхэлээр буддын шажаниие толгойлогшо Далай лама манай дотоодын байдалые буруу ойлгожо, дураа гутажа байһан һурагтай һэн. Тиихэдэнь РСФСР-эй зүгһөө түлөөлэгшэдые эльгээжэ холбоо байгуулха гэжэ шиидхэбэ. Энэ үүргэеэ дүүргэхэ түлөөлэгшэдые — долоон буряад, хальмагуудые оложо, Цыбик Ямпиловые түлөөлэгшэдэй толгойлогшо, хальмаг Василий Хомутниковые комиссар болгон томилжо, бэлэдхэл хэжэ түхеэрээд, Богдын хүреэн эльгээһэн юм. Тэрэ делегаци 1921 оной сентябрь һарын эхеэр арбан хоёр тэмээ хүлһөөр абажа Һаса зориһон байгаа.

Богдын хүреэнһээ Һаса хүрэтэр нилээд ута, бэрхэтэйшье зам байгаа. Тэдэнэр мүргэлшэдшье, жэжэхэн наймаашадшье, бэеэ хамгаалха хүсэтэй отрядшье болоод, түбэд Монгол мүргэлшэ — аяншадаар элдэб олон бэрхэшээлые дабажа зорёо һэн. Монгол орон соо мэдээжэ дээрмэшэн Джа ламын газар дабажа гараха гээшэ тон бэрхэ, нэгэшье аяншан бүтэн бүрин үнгэрөөгүй байһан юм. Энэ аюултай газар тойрожо дабаха аюулгүй зам нютагай гэгээн ламада заалгажа, хоёр газаршадые абаад дээдэ Монгол Түгэд хоёрой хоорондо нэмжыһэн тон шэрүүн хатуу байгаалитай Сартынь губяар замаа үргэлжэлүүлбэ. Энэ хүндэ замда ударидагша Цыбик Ямпилов бэрхэшээлые дабажа шадангүй үбшэлжэ наһа бараһан байна. Комиссар Хомутников толгойлогшын уялга даажа абан саашаа аянаа үргэлжэлүүлжэ 1922 оной апрелиин 9-дэ Һаса хүрэжэ ербэ.

Далай ламые үргөөдэнь бараалхахаяа бултадаа оробо. Эдэ түлөөлэгшэдэй толгойлогшо В. Хомутников тобшо үгэ хэлэжэ, хадаг барин амаршалаад, засагайнгаа бэшэг бариба. РСФСР-эй зүгһөө зуун аршан хургы торго, дүрбэн алтан час, мүнгэн сервиз, радио-телефоной аппарат болон бусад юумэ бэлэг барижа дүүргэбэ. Далай лама бэлэг тоогтоон абаба. Багша миһэд гээд, бэшэг задалангүй урдаа шэрээ дээрээ табяад, ерэгшэ айлшадаа ажаглан нэгэ нэгээр шэртэн хараад, уруугаа харан, ямар нэгэ бодолдо абтаһан шэнги аниргүй һууба. Гэнтэ тархяа үргэн Хомутников тээшэ сэхэ хурсаар харан:

— Зүблэлтэн манай нэгэ мэргэлтэниие буудаа гэлсэнэл?

— Зүблэлтэ засаг Буддын шажантаниие хашанагүй. Энээн тухай бэшэг соо бэшээтэй байгаа ёһотой.

Далай лама бэшээтэйдэ бэшэгэ уншуулаад, ниюдоо бага анин шагнаба. Тиигэжэ һүүтэраа гараагаа занган ушахылшаень болоулаад, айлшадтаа хандаба ха:

— Улаантан хурал мүргэлөө, буддын шажанай лама хубарагтаа ямараар хандана гэнэб? — гэжэ асууба.

— Зүблэлтэ засаг бага яһатанай бээ даанги байдал хангана. Хальмаг, Буряадай арадуудай автономито область байгуулагдаа. Шэнэ засаг буддын шажантаниие хашанагүй. Дасангуудта хурал мүргэл боложол байдаг,— гэбэ ха.

Далай ламын зуһалан ордон соо уулзалга эхилбэ. Энэ уулзалгада түшэмэл министрнүүд болон бэшэ хүндэтэ нюурнууд уригдажа хабаадаба. Тэдэнэй дунда сэрэгэй мүн мүнгэн сангай министр Царанга Галдан тон һүбэлгэн янзын шуран 28 наһатай залуу хүн байба. Гадаада дотоодын хэрэгэй министр тайжа Лонччин болбол үндэр наһатайшье һаа айхабтар дүршэл ехэтэй, сэсэн түхэлтэй улас түрын хэрэгтэ бэрхэ түхэлтэй булгата хүн мүн лэ хабаадаба. Уулзалга айлшадаараа танилсаад, зүблэлтэ засагһаа РСФСР-эй зүгһөө ерэһэн бэшэгтэй танилсажа, бэлэгүүд барюулагдаба. Хоёр гүрэнэй хоорондохи дипломатическа хөөрэлдөөн эхилжэ, зүблэлтэ засаг буддын шажантан тухай ерээдүйн хани һуудал харилсаан тухай нээмэл ехэ хуралдаан бүхэли үдэр соо болоһон байна. Энэ уулзалгаһаа сааша үдэр бүри министрнүүдэй, шажанай толгойлогшодой хөөрэлдөөнүүд боложо, олон шухала асуудалнуудые шиидхэбэ. Уласай хоорондын хөөрэлдөөн соо буддын шажантанай һайнаар харилсаха дурадхал ороо һэн.

В. Хомутниковай толгойлжо ошоһон бүлэг түлөөлэгшэд ошоһон хэрэгээ һайн бүтээгээд, бэлэг сэлэг ном судар тогтоожо, 1922 оной майн 1-дэ бусаха замдаа мордожо, аюулгүй зам зүбшэн олоһон Һаса — Шанхай — Улаан Баатар гэһэн шэглэлээр мүргэлшэд гэһэн нэрэ доро Далай лама түлөөлэгшэд үдэшэгшэдтэй мордожо, дүрбэн һара соо Улаан-Баатар хото хүрэжэ ерэһэн байна.

Москва хотоёо ерэжэ В. Хомутников бүтээһэн хэрэг түхайгаа засагай дээдын газартаа тоосоо хэн элидхэж, өөһэдынгөө дурадхал оруулаа. Энэ ябадалые В. И. Ленин онсо һонирхоһон юм гэһэн баримта бии.

Өөрынгөө ухаан бодолоор, халуун хабаадалгаар арадайнгаа түүхэдэ хубитаа оруулжа буряад бүхы орондоо суурхан алдаршаһан Молон багша, Базар-Сада Ямпилов, Цыбик Ямпилов гэгшэд ганса үльдэргынхидэй бэшэ, харин бүхы буряад, монгол арадай омогорхол болоо. Үльдэргынхид арадайнгаа музей соо нютагайнгаа хүнүүд соо түрүүшынгээ суута хүбүүд тухай дурдажа хүндэтэй һуури олгоһониинь хойто үетэниие хүмүүжүүлэн болбосоруулха хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэхэ байһаниинь дамжаггүй.

Мүнөө үндэр нэрэтэй Үльдэргэ нютагһаа гараһан эрдэмтэд, уран зохёолшод, артистнар, багшанар, аргашад, түрүү ажалшад олон. Үльдэргын үбгэд, хүгшэдэй нютагайнгаа баян дэлгэр түүхээр омогорхожо, «уһа голоо бү бузарлагты! Тала дайдаяа үтэгжүүлэгты, эдэлэгты! Уг гарбалайнгаа, нютагаархидайнгаа урда харюусалгатай байһанаа мартангүй, мэдэжэ ябагты. Үльдэргэ үндэр нэрэтэй нютаг юм» гэжэ аша гушанартаа хэлэжэ һуудагынь гүнзэгы сэсэн удхатай бээз. Үльдэргын «Коммунизм» колхоз аймаг соогоо алишье талаараа амжалтатай, түрүү ажахынуудай, нэгэн боложо тодоронхой юм.

Цокто НОМТОЕВ,
уран зохёолшо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Далай ламын үргөө болохо Һаса шэнжэлһэн эрдэмтэ профессор Гомбо-Жаб ЦЫБИКОВ, 1904—1905 онуудай ород-япон дайнда хабаадалсаһан сэрэгэй врач Базар-Сада ЯМПИЛОВ хоёр 1893 ондо Томск хотодо һуража ябахадаа абхуулһаниинь. Эдэ хоёр хүбүүд урда тээнь Шэтын гимназиие эрхимээр дүүргэһэн байгаа.

(Авторай архивһаа абтаһан фото-зурагай буулгабари).

ХАЛДААХАЙ

ХОЖОМДОҺОН АВТОБУС, ХОХИДОҺОН АЯНШАД

Нэгэ үдэрэй унжагай уршагта ябадал тухай гомдолой мүртэ бэшэхэ гэжэ шиидэбэб. Ушарынь хадаа энэ оной мартын 7-ной үглөөгүүр Улаан-Үдын автовокзалһаа Яруунын аймагай Исэнгэ нютаг ошодог автобусто һууха зон олоороо суглarба. Тэдэнэй дунда залуушье, наһатайшье хүнүүд, мүн бага балшар үхибүүдшье бии һэн. Тэдэнэй хөөрэлдэхые шагнахада бултадаа ехэл хүхюунүүд, олонхинь Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайндэрөөр тохёолдоһон гурбан хоногой амаралтада эхэеэ, эгэшэеэ амаршалжа ерэхэ зорилготойгоор холын замда зорижо гараһан, томо сүүмхэнүүд соогуур бэлэг сэлэг абаһан хэбэртэй. Тиигээдшье Сагаалганай үе һэн хойнонь арадайнгаа энэ ехэ һайндэрөөр эхэ, эсэгээ, түрэлхидөө амаршалжа ерэхэ зонуудшье бии һэн.

Тиигэһээр байтар 8 час 30 минутада ябаха ёһотой Исэнгын автобус нэгэ часаар хойшолуулагдаба гэһэн соносхол үгтэбэ. Тэрэнэй удаа һууха автобуснай час часаар хойшолуулагдаһаар һүүлэй һүүлдэ үдэрэй 2-дохи часай ябажа байхада ерэжэ, урмаа хухарһан аяншад дахин баяртайнууд болон һуури һуурияа ан бун эзэлжэ, одоошье холынгоо харгыда гарабабди.

Теэд баяраймнай ошохон үнишье болонгүй бүхэшэбэл даа. Ушарынь хадаа автобуснай түр-няр гээд лэ хээрын сагаан талада байшаба.

Жолоошон Литвинцев нэгэ оролго шэншэлһэнэйнгээ һүүлээр:

— Мотоор һалаа. Тоншоо,— гэжэ хамаг зоной халаг хүхы табюулба. Тиигээд зүүнһээ ябаһан автобус байлгажа, ажалайнгаа дарганарта тохёолдоһон ушараа захиба хэбэртэй.

Үглөөнһөө хойшо үл хооһон ябаһан зон талын дунда урмагүйгөөр үлэбэбди. Тиигэһээр байтар үдэшын табан сагаар томо «КамАЗ» түхэлэй автомашинын ерэжэ, эбдэрһэн автобусымнай һөөргэнь Улаан-Үдэ жүдхэжэ, хүтэлжэ абаашаба.

— Тэсэжэл үзэгты. Ондоо автобус ерэжэ таниие саашань абаашаха,— гэжэ захяад лэ тэдэмнайшье далда ороо һэн.

Бидэшье шууялдажа, энэ тэрэ харгын машинануудые бариха һанаатай хойшо, урагшаа гүйлдэбэбди. Үхибүүдшье уйхай, уһа нюдэн бололдобо, үбгэд, хүгшэдшье үтэр татар гэлдэбэ. Тиигэһээр байтар домогто автобус ерэжэ, мүн лэ шадал зэргээрээ баяртайнууд боложо замаа үргэлжэлүүлбэбди. Дулаан хоол бариха һанаатай, дэмышье һаань, харгыдаа дайралдаһан столово бүхэнэй үүдэ татабабди. Теэд хэн маниие үдэшэ орой болошоһон хойно хүлеэжэ байхаб даа. Саашаа доро дороо дуу шуугүй дабшажа, Яруүна ороһон Булган талаар табилуулбабди. Маарагтын голой хүүргэ үнгэрөөд, Эгэтын-Адагай «Победа» колхоз ошохо харгы дээрэ харанхы һүниин эхеэр нэгэ залуухан басаган бууха баатай болобо. Тэрэ бааһан үхин табан модон соо харанхы һүниин тэнгээр тэмтэрэн гэртээ хүрөө ёһотой.

Зай, хүндэтэ редакци, манай энэ гомдолые ПАП-2 гэжэ автотранспортын предприятиин дарганарта дуулгажа, ажал хүдэлмэрээ хэзээ шэнэдхэлгын һудал соо ябуулдаг болохо тухайнь шангахан асуудал табиит гэжэ гүйха байнаб.

Энэ ушарта юу хэлэлтэйб гэхэдэ, Улаан-Үдын автовокзалһаа автобусууд саг соогоо гарадаг болог лэ!

Табан час үлүүтэй саг соо хожомдожо, жолоошон Литвинцевэй залажа ерэһэн автобус «64-66 БУЛ» гэһэн номертой һэн. Энэ болоһон ушарые Исэнгын Бальжинимаев, Шэрэнгиин Хабаева, Тулдуунай Батуев, Нарһатын Данзанов, Бадмаев болон бусад олон нүхэд маанадтай хамта үзөө юм.

Дагба ЦЫБИКЖАПОВ,
пенсионер.

Мужыха тосхон.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Литвагай ССР-тэ мүнөө боложо байгаа үйлэ хэрэгүүд совет хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэл хүлгөөнэ. Мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанда М. С. Горбачевой Литвагай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ В. В. Ландсбергистэ эльгээһэн хандалга, ТАСС-ай мэдүүлгэ толилогдоо.

1990 оной мартын 18-да дахинаа дуугаа үгэлгын үедэ Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые һунгалтын дүнгүүд тухай Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта үнгэргэхэ һунгуулиин Түбэй комиссиин мэдээсэл, һунгуулиин Аршаанай 11-дэхи округоор Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые һунгаха талаар дахинаа дуугаа үгэлгые үнгэргэхэ тухай Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые һунгаха һунгуулиин Түбэй комиссиин тогтоол энэ номерто толилогдоо.

Һурагшадай хабарай амаралтын үедэ Россин зональна физико-математическа болон химическэ олимпиада Улаан-Үдэдэ түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэхэнь. «Олимпиада, амар сайн!» гэһэн гаршаг энэ үйлэ хэрэгые республикын арадай һуралсалай министр С. Намсараев тайлбарилна.

«Субботын үдэрэй галхан»— номерой дүрбэдэхи хуудаһанда заншалта ёһоор үгтэнэ.

СПОРТЛОТО

ТИРАЖАЙ ДҮНГҮҮД

1990 оной мартын 18-да үнгэргэгдэһэн «Спортлотогой» лотерейн 11-дэхи тиражай дүнгүүдые «Союзспортлото» нэгэдэл согсолбо.

«45-һаа 6-ень тааха спортлото»: 1.898 946 билет ороо. Зургаан номер хэншье таабагүй, табан номер (41 карточка) таагшад —1.686 түхэриг, дүрбэн номер (2.607 карточка) тааһан хүнүүд —32 түхэриг, гурбан номер (44.094 карточка) таагшад —3 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 20.071 955 билет ороо. Табан номер (26 карточка) тааһан хүнүүд —10.000 түхэриг, дүрбэн номер (5.047 карточка) таагшад —183 түхэриг, гурбан номер (165.872 карточка) тааһан хүнүүд 11 түхэриг абаха.

11-дэхи тиражай биледүүдээр, 2-дохиһоо 11-дэхи тираж хүрэтэр хабаадаһан 10 тиражай биледүүдээр шүүбэринүүд апрелиин 7-һоо 1990 оной мейн 7 болотор түлэгдэхэ. «Спортлотогой» 12-дохи тиражай дүнгүүдээр США-да үнгэргэгдэхэ һайн һайхан хүсэл эрмэлзэлэй наадануудта ошохынь тула «45-һаа 6-ень тааха» лотерейдэ —4, «36-һаа 5-ень тааха» лотерейдэ 3 түлөөһэгүй путевко наадагдаха, гурбан номерто путевконуудые абаха талаар кандидадууд элирүүлэгдэхэ байна.

(ТАСС).

Сэнхир экран

СУББОТО, 24

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—Фильм-концерт. 9.50 —«Манай саад». 10.20—Харгын аюулгүй байлгые сахиха. 10.50 —Софидахи бальна хатарай хүүгэдэй уласхоорондын фестиваль. 11.20—«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 12.20—Фотоконкурс. 12.25—«Ан амитадай аймагта». 13.25—«Кот идет по следу»—үхибүүдтэ фильм. (Чехословаки). 14.40—«Спектр». 15.10—«Еще до войны»—уран һайханай фильм. 16.15 — «Манай угай баялигууд». Т. Костаки. 16.55—Бэрхэ хүгжэмшэн Георг Отс. 17.55—Партиин XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай Платформые зүбшэн хэлсэнэбди. 18.25—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль (ФРГ). 19.00 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45—Мультфильм. 20.00 — Солдат дуунай фестиваль. 22.00—Время. 22.30—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40 —Телескоп. 23.00—«Аза талаантай ушар». 00.05—Хүгжэмэй шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баяанаар наадаха. 9.30—«Тихая застава» —уран һайханай фильм. 11.00 —Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Соносхол. 11.30—«Александр Невский»—түүхэтэ фильм. 13.25—Бултанда хабаатай педагогико. 14.30—Хүшэр үхибүүдые хүмүүжүүлгэ тухай баримтата фильм (Ле... «Совет ... 18.00—Соно... сэлнүүд. 18... си!». 18.45—... тэ хэгдэһэн ... Время. 20.0... кээр уласхоо... 20.45—Бар... —«Амгалан ... шуул!» 21.3... но Соведэй...

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮ[Д]

Матвей ЧОЙБ[...]

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ [...]

Сагаан хэшэгээр, Сагаал[...]

Зулай сагаан Саянһаа
Зүрын залгаа хушууратад,
Мүнгэн үрэжэл талаараа
Мянган зоноо жаргуулаад,
Һайхан юм даа Буряаднай,
Һаруул эхэ нютагнай.
Шэнэ жэлээр,
Шэнын нэгэнээр,
Сагаан һараар,
Сагаалганаар,
Амар мэндээ-ээ, амар
мэндээ-ээ!
Буурал һамбай Байгалһаа
Уурал надхан сайбалзаад,
Баян дэлгэр зоноороо
Майдар жаргал угталсаад,
Золтойл байна даа
Буряаднай,
Зулгы тэнюун тоонтомнай.

Мүнхэ наһаа[...]
Мүнгэн һар[...]
Сагаан хэш[...]
Сагаалганаа[...]
Амар мэнд[...]

Наян нахид[...]
Найган, үгты[...]
Налгай сар[...]
Наада найра[...]
Буянтайл да[...]
Бунхан сэнгэ[...]
Сахюурдамал[...]
Сагаан зама[...]
Сагаан занга[...]
Сагаалганаар,
Амар мэнд[...]

Цырендулма ДОНД[...]

ЭГЭТЫН-АДАГАЙ ҺУР[...]

(60 жэлэйнь ойдо)

Эжынгээл үбэрһөө һаял
гараад,
Эдиржэн ээрэмшээн
ябахадам,
Эрдэмэй далай руу
харгы нээн,
Эржэн богоһоо адхуулаа
бэлэйш,
Эгэтын-Адагай һургуули.
Түхэриг добынгоо
Түхэреэн хорёо соо
Түбхинэнхэйл даа
Түрэл минии байшан.
Абынгаал үбэрһөө һаял
гараад,
Ангаахай дальбараа
ябахадам,
Аласай эрдэм руу харгы
нээн,
Алтан богоһоо алхуулаа
бэлэйш,

Адагайм һа[...]
Түхэриг д[...]
Түхэрэн [...]
Түбхинэн[...]
Түрэл мин[...]
Гурбанхан го[...]
Гүлмэрхэн н[...]
Гүнзэгы дал[...]
Гэрэл гарта[...]
Эгэтын-Адаг[...]
Түхэриг д[...]
Түхэрэн [...]
Түбхинэн[...]
Түрэл мин[...]

ШҮЛЭГШЫН ШЭНЭ [...]

Тээмэндэ Хүлэй совхозой отарэ, гүүрэгэнүүдээр ябахадаа, хуушанайнгаа танил Павел Поповтой уулзабаб.

— Мүнөө хонишон болоод хүдэлжэ ябанаб. Хүдэлмэримнай бараг зэргээр ябажа байна. Түлгэнүүдэй хойноһоо харууһалнабди. Теэд хониднай тобир тарганаар ондо орожо байна. Тэжээлээршье дутамаг бэшэбди,— гэжэ П. Попов хэлэбэ.

Залуу хонишон яһала зохид шүлэгүүдые бэшэдэг. Тэдэнь «Шэнэ Үдэ» газетэдэ хирэ-хирэ болоод [...] байдаг. Хоёр[...] саада тэз хэ[...] вел, хонишон [...] хэеэ ошыш»,—[...]

— Намайгаа [...] бариит,— гэхэ[...]

Зүгөөр хүби[...] гын шэдитэ ү[...] нүлөөлөө юм[...] бодолынь хэл[...] дэе, шүлэгшэ[...] һайн дураараа[...] гэжэл шэлэн [...]

Хабарай игаабари дулаахан үдэр.

Кино, театр

Театр оперы и балета
Евгений Онегин — в 19.

«Дружба»
Мультфильмы — в 10, «Налево от лифта, Кингсайз»— в 11-30, 14-40, 18, 21-10.

«Родина»
«Смех и горе у бела моря»— в 10, 16-40, «Мистер Индия» (2 серии)— в 11-20, 14, 17-50, 20-30, «Налево от лифта»— в 23-20.

«Прогресс»
Красный зал — «Криминальный квартет, Рок и Фортуна»— в 9-30, 12-20, 15-20, 18-20, 21-20. Зеленый зал — «В джазе только девушки»— [...] безумный, б[...] ный, безумн[...] 20-20.

«Эрдэм»
«Принцесса-[...] 11-10, 12-50, [...] та» (2 серии) [...] 21.

«Октябрь»
«Клад на дн[...] «Стеклянный [...] 13-40, 18-10, [...] —Бейбарс ([...] рии)— в 11-[...]

«Восток»
«Чучело»— [...] — в 15, 17, [...]

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская —2-33-67; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск - 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79 п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР, ректор 2-40-45
Н-00377. № 69.